

Απόστολος Λ. Πιεροής

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ

Έρευνα Γραμματικής Θρησκειολογίας του Ελληνισμού

9 Ιανουαρίου 2014

Ο Ελληνισμός ορίζεται βασικά επί θρησκευτικού πεδίου από την Απολλώνεια λατρεία. Όχι φυσικά κατά μονοθεϊστικό τρόπο, αλλά ως κυρίαρχη ροπή υψηλού πολιτισμού, συλλειτουργουσών και των άλλων ουσιωδών παραμέτρων της συμβολικής αποκάλυψης του Είναι. Η κύρια Απολλώνεια θρησκευτικότητα γεννάται από Δωρική καταβολή στους Γεωμετρικούς χρόνους, παιανίζεται απαστράπτουσα κατά την Αρχαϊκή Εποχή με εστία την Σπάρτη, και επιδεικνύεται στην τελεία της ακμής ως Χρυσούς Αθηναϊκός Αιών, διαμορφούσα το θαύμα του 5ου π.Χ. αιώνα με την δωριάζουσα Κλασσική Αθήνα. Ο 4ος αιώνας σηματοδοτεί την αρχόμενη παρακμή της, τον περιορισμό της σε ισορροπία συμπληρωματικότητας προς τους άλλους παράγοντες Κοσμικού Συμβολισμού αντί της ηγεμονικής της αυθεντίας επ' αυτών. Το Μαντείο των Δελφών αποτελεί την υλική μαρτυρία του πνεύματος των κοσμοϊστορικών εξελίξεων εκδίπλωσης του Ελληνισμού.

[Για τους Λυδούς, ο Απόλλων είναι ο χαρακτηριστικός και ισχυρός θεός των Ελλήνων, το δε Μαντείο των Δελφών τω όντι ομφαλός θειότητος. Στην κρίσιμη συνομιλία του νικημένου Κροίσου με τον νικητή Κύρο στον Ηρόδοτο, I, 86-90, δις αναφέρεται ο πρώτος στον Απόλλωνα ως «τον θεόν των Ελλήνων», §§87 και 90. Το μείζον θέμα της διεξοδικής διήγησης του ιστορικού (μέχρι §94) περί τα διαδραματισθέντα μετά την νίκη των Περσών επί των Λυδών είναι ακριβώς ο ρόλος και η δικαίωση του

Απόλλωνα για τις ιστορικές εξελίξεις αλλαγής των δομών ισχύος στην Μικρά Ασία κατά τα μέσα του 6ου π.Χ. αιώνος].

Η ενεργός παρουσία του Απόλλωνα δεν τεκμηριώνεται για την Πρωτοελληνική, την λεγόμενη Μυκηναϊκή, περίοδο. Το όνομα δεν έχει ευρεθεί στα κατάλοιπα των πινακίδων. Αντιθέτως πολλών Ελληνικών θεοτήτων ονόματα και επικλήσεις απαντούν: π.χ. Ζεύς (Diwo = ΔίFος, Diwe = ΔιFεī), Ἡρα (Era), Διόνυσος (Diwonusojo = Διονύσοιο), Ποσειδών (Posedao = Ποσειδάων), Αθήνη Ποτνία (Atanapotinija), Άρτεμις (Atemito = Αρτέμιδος, Atimite = Αρτέμιδι), Ερινύς (Erinu). Στην πινακίδα Cn 3 πιθανώς γίνεται αναφορά στον Ἐλευθῆρα Διὸς Υἱῷ (ereuteri diwijewe = Ἐλευθῆρι Διὸς υἱεῖ, με τον τύπο diwijewe να είναι δοτική του diwiju, diwe + iju = Διὸς υἱός, και κατάληξη γενικώς σε ε τεκμηριωμένη στα θεσσαλικά δια των Διεσκουριάδεω και Διείνυσος), ήτοι στον Διόνυσο Ελευθερέα. Στην πινακίδα PY Tn 316 v. 10 υπάρχει η έκφραση:

Dirimijo Diwo ijewe = Dirimijo Διὸς υἱεῖ

Το Dirimijo έχει αβεβαίως συνδεθεί με τον «δρυμό» και τις βελανιδιές τις αφιερωμένες στον Δία, εννοώντας «Δρυμαίου Διὸς υἱεῖ». Στον προηγούμενο στίχο της επιγραφής προσφορές αφιερώνονται στον Δία (Diwe) και την Ἡρα (Era). Έχουμε λοιπόν την βασική μεγάλη τριάδα πατρός, μητρός και υιού, σαν την Λεσβιακή τριάδα του Αλκαίου (Fr. 129.1-9 Voigt). Ο υιός τότε είναι ο Διόνυσος.

Σε μια Κνώσσια πινακίδα (KN Fp 363) εμφανίζεται το όνομα Diwopukata. Επί το πλείστον ερμηνεύεται ως ανθρωπωνυμικό. Το πρώτο συνθετικό είναι η γενική του «Ζευς». Το δεύτερο μπορεί να αντιστοιχεί στο βύζω ή το πυξ ή το σφύζω ή το φεύγω. Το να υποθέτεις ότι εννοεί τον Απόλλωνα ως Πύκτη του Διός, επειδή στους Δελφούς λέγεται ότι εθυσίαζαν και στον Απόλλωνα Πύκτη (Πλούταρχος, Συμποτικά, VIII, 4, 4, 724C) είναι αυθαίρετα φαντασιακό. Βεβαίως, υπάρχει η ιδιαίτερη ταύτιση Απόλλωνα και Διονύσου την οποία έχω μεταφυσικά και μετασυμβολικά

εξηγήσει, αλλά αυτό είναι καθαρά Ελληνικό φαινόμενο, στο οποίο θα επανέλθω κατά την τάξη της φύσης του.

[Για πληροφορίες περί θρησκευτικών αναφορών σε Μυκηναϊκές πινακίδες δείτε συνοπτικά M. Gérard-Rousseau, *Les Mentions Religieuses dans les Tables Mycénienes*, 1968).

Το όνομα «Απόλλων» είναι δυσεξήγητο. Η αρχή κατανόησης είναι ανάγκη να αρχίσει από τα άνω.

Ο Απόλλων συμβολίζει τον Ελληνισμό. Ο κυρίως Ελληνισμός αρχίζει με την Κάθοδο των Δωριέων. Ο ΠρωτοΕλληνισμός της Μυκηναϊκής Εποχής αντιπροσωπεύει την ΑχαιοΑιολική περίοδο, η οποία χωρολογικά οργανώνεται περί έναν ΘεσσαλοΠελοποννησιακό άξονα με εστίες την Βοιωτία και την Αργολίδα. Οι Δωριείς στην καθαρή ουσία τους φέρουν το δραστικό συστατικό βίωμα του Ελληνισμού, το οποίο «εξελληνίζει» το Πελασγικό πεδίο του χώρου και τις κύριες συγγενείς φυλές, Αχαιούς, Αιολείς και Ιωνες. Ο Ελληνισμός εξ αρχής και δια παντός εις τέλος τελεσιουργό είναι συγκεκριμένη πολιτισμική δυναμική.

[Καίρια είναι η ανάλυση του Ηροδότου I, 56, 2 - 58. Αποτελεί αρχή ερμηνείας για τη βασική δομή των εθνολογικών του Ελληνικού χώρου. Το μόνο που χρειάζεται διασάφηση είναι η έννοια υπό την οποία θεωρεί τους Πελασγούς, εξ εικασίας και αυτό, βαρβαρογλώσσους. Άλλα το ουσιώδες σημείο είναι η θεμελιώδης διάκριση των κυρίαρχων πληθυσμιακών ομάδων σε Πελασγούς και Έλληνες, με τους δεύτερους να είναι αρχικά μικρά απορρώξ των πρώτων, διαδοχικά δε να επιβάλλονται πολιτισμικά στην ολοκληρία της Ελληνικής συγγενείας. Στους ιστορικούς Ελληνικούς

χρόνους η βασική σχάση εκφράζεται αντίστοιχα μεταξύ Ιώνων και Δωριέων].

Αφού ο Απόλλων, πεμπτουσιάζων το Δωρικό βίωμα ως γενεσιοναργό του Ελληνισμού, είναι κατ' εξοχήν Δωρικός, και όθεν Ελληνικός, θεός, στον Δωρισμό πάσα ανάγκη να αναζητηθεί η ερμηνευτική του ονόματός του.

Δωριστί εκαλείτο «Απέλλων». [Ηρωδιανός, *Περὶ Ορθογραφίας*, §36, II, 1, p. 418.24-26 Lentz. Σε Κορινθιακά αγγεία απαντάται η ονομασία αυτή: COR 20, COR 28Ad, COR 36b, COR Gr 23, óπως και στις ξύλινες πινακίδες από την Πίτσα (6ος αιώνας π.Χ.) COR App 1 D. (V. R. Wachter, *Non-Attic Greek Vase Inscriptions*, 2001). Έτσι αναγράφεται και στην επιγραφή (του 3ου π.Χ. αιώνα) από το Αμυκλαίο IG V(1) 145. Επίσης από εκεί *ib.* 863A. Σε γεωμετρικό όλμο τρίποδος «Απέλον», από την Σπάρτη *ib.* 220. Από τον ναό του Υπερτελεάτα Απόλλωνος, «Απέλωνι», *ib.* 980, 981, 982, 983 (τοι Απέλονι ήπερτελεάται), 986 (Απέλλονος), 989, 977 (Απέλλωνι Άγήτορι). Στην Τύρο (περιοχή Λεωνιδίου), *ib.* 1517, 1518 (του 6ου π.Χ. αιώνα, σε χάλκινο ταύρο, «Απέλον»), 1519 (του 5ου π.Χ. αιώνα, σε χάλκινο λέοντα «Απέλονος»). Στο απόσπασμα επιγραφής No 219 από το ιερό της Χαλκίοικου Αθηνάς, ελεγείο υμνολογούν πεσόντα Σπαρτιάτη πάγκαλο («κάλλος ἐ[ραννόν]»), εγγράφεται σε αφιέρωμα «[Πυθί]οι Απέλλ[ωνι]». Επίσης στην No 663 A «Ἀπέλλωνο[ς] Ἀμυκλαίο[ν]». Από την Αλαγονία No. 1339 (Απέλλωνι). Από το Γύθειο No. 1149 ([Ἄ]πέλλωνι). – Στη Δωρική Κρήτη, παραδείγματα από τη Γορτυνία, ICr IV 51.2 (Απέλλονα), 174.14 (Απέ[λλωνα]), 183.20 (Απέλλωνα Πύ[τιον]), 184.19 (τῶι Απέλλωνι τῶι Πυτήιοι). (IC IV = *Inscriptiones Creticae*, vol. IV Tituli Gortynii, curavit M. Guarducci) - Μήνας Απελλαίος υπήρχε στους Δελφούς (π.χ. *Griechische Dialektische Inschriften*, 1721), στην Επίδαυρο (IG IV 925.1), ακόμη και στην Ιωνική Τήνο ως Απελλαιών (IG XII C5) 872.15). – Εορτή Απέλλαι της φρατοίας των Λαβυραδών στους Δελφούς 323 A 31 (Ed.

Scwyzer, *Dialectorum Graecorum Exempla Epigraphica Potiora*), και ἀπελλαῖα τα θύματα που εθυσιάζοντο στην εօρτή, 323 A 4sq. – Πλήθος κύριων ονομάτων φέρουν τον τύπο αυτόν: Απελλέας, Απελλής, Απελλάς, Απέλλιος, Απελλίων, Απελλικός, Απέλλιχος, Απελλικών, Απελλαίος, Απελλίς, cf. H. Usener, *Goetternamen*, p. 305 – 6. - Όταν οι Ρωμαίοι προσέλαβαν την Απολλώνεια λατρεία από Δωριείς της Κάτω Ιταλίας (Τάρας) ή από την αντίπερα του Ιονίου όχθη, ονόμασαν τον θεό Apellinem. Festus, *de verborum significatione*, Lib. I, sub: Apellinem antiqui dicebant].

Υπάρχει ένα ρήμα με ιδιαίτερα ευρεία αλλά στενά συναρτημένη ορθογραφική ποικιλία, πράγμα που μαρτυρεί την καταγωγή της από την εποχή που η ελληνική γλώσσα πρωτοδιετυπούτο με το νεοεισαχθέν Φοινικικό αλφάβητο: εῖλω, εῖλω, εὶλέω, εὶλέω, εῖλλω, εῖλλω, ἶλω, ἥλω, εὶλύω. Το εννοιολογικό φάσμα των ρηματικών αυτών τύπων περιστρέφεται γύρω από μια βασική έννοια **περικλείω, συντονίζω, περιβάλλω, καλύπτω, συλλέγω, συγκεντρώνω, συγκροτώ**, και αρνητικά προς τα έξω **αποκλείω, αμύνομαι, απωθώ, ἄρα συνέχω και προστατεύω**. Παραγώγως εκφράζονται οι σημασίες του **συμπιέζω, περιορίζω, εμποδίζω, δεσμεύω, ελέγχω** και, κατά τρίτη ακτίνωση, **περιτυλίσσω, περιελίσσω, περιστρέφομαι, κινούμαι ελικοειδώς**. Όλο το εννοιολογικό πεδίο μαρτυρείται από τα κείμενα και τις λεξικογραφικές πηγές.

Στον Όμηρο εξυπακούεται για μετρικούς, προσωδιακούς και ευφωνικούς λόγους, μια ρίζα ΦελF-. Ο παρακείμενος ἐελμένος π.χ. στο N 524:

ἡστο, Διὸς βουλῆσι ἐελμένος, ἐνθα περ ἄλλοι
υποδηλώνει Φε-Φελμένος (προς αποφυγή του χάσματος φωνηέντων),
δηλαδή διπλασιασμό του αρχικού Φε- κατά τον σχηματισμό του
παρακειμένου (Cf. Ω 662). Όπως και το ἔξειλέω = διαφεύγω, γλιστρώ ἔξω

από, προϋποθέτει το εκ+σειλ- (μετατροπή $F \rightarrow \sigma$). Το αρχικό αυτό δίγαμμα ερμηνεύει και τη δάσυνση του ε- ($F\varepsilon \rightarrow h\varepsilon$) και την αντικατάστασή του από β- ($F\varepsilon \rightarrow \beta\varepsilon$). Η δάσυνση, μάλλον παρά η μήκυνση, αιτιολογεί τον μεσσηνιακό τύπο ΑΠΙΛΛΟΝΟΣ ΗΙΑΡΩΝ, όπου το Ή είναι *h*, από το ναό του Απόλλωνος Κορύνθου, παρά την Κορώνη. Ο δε τελευταίος μετασχηματισμός ερμηνεύει το (Ησύχιος s.v.) βήλημα: κώλυμα, φράγμα ἐν ποταμῷ. Λάκωνες. Και s.v. βέλλιρ (= βέλλις): τρυφάλεια (= περικεφαλαία), Λάκωνες – αυτό που περικλείει και προστατεύει. Ρητά μαρτυρείται το πρώτο δίγαμμα στον τύπο ἐγΦηληθίωντι (= ἐξειληθῶσι, δηλ. εμποδισθούν) *Tabulae Heracleideae*, I 153, No. 4629 *Sammlung der Griechischen Dialekt-Inscriften* (edd. Collitz – Bechtel – Meister). - Το δεύτερο δίγαμμα του τύπου ΦελF- μετατρέπεται είτε σε διπλασιασμό του λ είτε σε ειλ- μέσω του ελj-, με τροπή του F σε j, οπότε ορθολογούνται οι αντίστοιχες ορθογραφικές διαφοροποιήσεις.

Μια άλλη μετατροπή του F- σε γ- εξηγεί σειρά άλλων μορφωμάτων και σημανομένων. Ησύχιος s.v. ἐγείλασαν: συνείλησαν. S.v. γελλίξαι: συνειλῆσαι. S.v. γηλουμένοις: συνειλημμένοις. S.v. ἔγελα· χαλινοί. (Cf. s.v. εἴλεα: ... χαλινοί, δεσμοί. S.v. εἴλος: δεσμός.) Τρεις ενδιαφέρουσες γλώσσες του Ησύχιου κατανοούνται με την ίδια τροπή: s.v. ἀγηλάζειν: σώζειν. S.v. ἀγῆλαι: σεμνύναι, ἀναθεῖναι, κοσμῆσαι. και εἰς ἀγέλην ἀγαγεῖν. S.v. ἀγηλῶ: κοσμήσω. Πρόκειται για τη ρίζα ΦελF- με το επιτατικό α μπροστά. (Κόσμος ειναι και η τάξη της κοινωνίας στους Δωριείς). Η ίδια ρίζα και το ίδιο νόημα ανευρίσκεται στην «αγέλη», συντροφιά, ομάδα ομογενής, π.χ. παιδων στην Σπάρτη. Και στη στρατιωτική ἰλ(λ)η. Ησύχιος, s.v. εἴλας: ἀγέλας. Και s.v. ἵλ(λ)αι: τάξεις, συστροφαί, δεσμοί, ἀγέλαι. - Το εἴλαρ: ἀλέξημα, βοήθημα, φυλακή, ἀσφάλεια, και ἔλαρ: βοήθεια, και ἵλαρ: ἀσφάλεια, κώλυμα, φυλακή, (Ησύχιος s.vv.), είναι η ίδια λέξη με Δωρική κατάληξη εις ρ. Πρόκειται για το Ομηρικό εἴλαρ, όπως στην Οδύσσεια ε,257: κύματος εἴλαρ, κώλυμα,

ασφάλεια έναντι των κυμάτων της θαλάσσης (ο Οδυσσεύς φτιάχνει τη σχεδία του για να φύγει από τη νήσο της Καλυψούς και την περιφράσσει με ψατιώδες πλέγμα). Ο Απολλώνιος στο Ομηρικό Λεξικό του έχει: εῖλαος: ἔρκος καὶ φυλακή.

[Σειρά όλη λέξεων και τύπων διακλαδώνονται από αυτή την ίδια ρίζα. ἀλ-ίσκ-ομαι: αιχμαλωτίζομαι, κυριεύομαι. ἀλίζειν: συνέρχεσθαι εν ταυτῷ. ἥλι-αία.]

Τη βασική έννοια του ορηματικού τύπου Φελε- διαδεικνύει π.χ. το Ομηρικό «ἀνδρῶν εἰλομένων» (Ε, 203), συστρεφομένων εν πολέμῳ, με ουδέτερη έννοια. Η συστροφή, ο σύντονος συναθροισμός και συμπερίληψις, υπονοεί συχνά την ύπαρξη τόνου συνοχής, όπως στην ενεργητικότερη σημασία του όρου στο Ε, 780-3:

ἀλλ' ὅτε δή ρ' ἵκανον ὅθι πλεῖστοι καὶ ἄριστοι
ἔστασαν, ἀμφὶ βίην Διομήδεος ἵπποδάμοιο
Φειλόμενοι, λείουσι Φεοικότες ἀμοφάγοισιν
ἢ συσὶ κάπροισι, τῶν τε σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν.

Αν και κατατρυχόμενοι από τους Τρώες οι ἄριστοι Δαναοί, συστρέφονται γύρω από τον εστιακό ἄξονα του ισχυρού Διομήδη σαν λέοντες ή κάπροι, με μέγιστη δυναμική ενέργεια ἐτοιμη να εκτονωθεί σαν την εκτίναξη ενός συμπιεσμένου ελατηρίου. –

Παθητική έννοια εγλκωβισμένου συνωστισμού από εξωτερική δύναμη περιώθησης και συμπίεσης, μαζί με τη δρώσα αρχή έμφραξης, μαρτυρείται διαυγέστατα στο Θ, 214-6:

πλῆθος ὑμῶν ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν ἀσπιστάων
Φειλομένων Φείλει δὲ θοῶ ἀτάλαντος Ἀρης
Ἐκτωρ Πριαμίδης, ὅτε Φοι Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν.

Οι Αχαιοί έχουν συνειληθεί πυκνά μαζεμένοι μαζί μαχητές και ίπποι, τους έχει δε συμπιέσει και συνωστίσει ο Έκτωρ ισοβαρής και ισοδύναμος με τον ίδιο τον Αρη. Τον πολιορκητικό εγκλωβισμό εντός των τειχών

σημαίνει ο Ω 622: Φοῖσθα γὰρ ὡς κατὰ Φάστυ ΦεΦέλμεθα... Το καταδιωκτικό σπρώξιμο σε εγκλωβισμό μαρτυρεί το Φ 8: ἐς ποταμὸν Φειλεῦντο βαθύρροον ἀργυροδίνην. Η καθαρή ἔννοια της συμπίεσης, του εγκλωβισμού, του περιορισμού, χωρίς αναφορά σε πληθύν συμπιεζόμενη και συνεγκλωβισμένη, φαίνεται στο Λ 412-3, όπου το αντικείμενο της δράσης είναι ἔνας και μόνος, ο Οδυσσεύς:

τόφρα δ' ἐπὶ Τρώων στίχες ἥλινθον ἀσπιστάων,

Φέλσαν [sc. τον Οδυσσέα] δ' ἐν μέσσοισι, μετὰ σφίσι πῆμα τιθέντες.

Και ομοίως στο Ν 523-4 μόνος ο Άρης είναι περιορισμένος στην κορυφή του Ολύμπου από τον Δία,

ἀλλ' ὅ γ' ἄρ' ἄκρῳ Όλύμπῳ χρυσέοισι νέφεσσιν
ἥστο, Διὸς βουλῆσι ΦεΦέλμενος, ...

Το ίδιο για τον Θέστορα, Π 403-4

δ μὲν εὐξέστω ἐὴ δίφρω / ἥστο Φαλείς.

«Κλείνεσαι στο καβούκι σου και περιμένεις», Φ 571:

ῶς Φειπὼν Ἀχιλῆα Φαλείς μένεν.

Η ἔννοια των συνωθώ, περιωθώ, καταδιώκω εμφαίνεται στο Α 409-10 (cf. Σ 294, Φ 225):

τοὺς δὲ κατὰ πρύμνας τε καὶ ἀμφ' ἄλα Φέλσαι Αχαιούς
κτεινομένους,

Στο Φ 295 ο τύπος είναι ἐΦέλσαι:

πρὶν κατὰ Ιλιόφι κλυτὰ τείχεα λαὸν ἐΦέλσαι
Τρωϊκόν, ὃς κε φύγησι,

Στρίμωγμα από καταδίωξη ανάμεσα στα πλοία των Αχαιών (τελευταίο οχυρό τους πριν πεταχτούν στη θάλασσα) υποδηλώνει ο Σ 76:

πάντας ἐπὶ πρύμνησι Φαλήμεναι νῖας Αχαιῶν

Η ἔννοια του εμποδισμού συνεπεισάγεται με αυτή του περιορισμού και εγκλωβισμού επί βασικού νοήματος συνωστισμού, πυκνής συμπεριληψης, κλειστής ομαδοποίησης, κατά το Μ 37-9:

...Ἄργεῖοι δὲ Διὸς μάστιγι δάμεντες
νηνσὶν ἔπει γλαφυρῆσι **ΦεΦελμένοι ισχανόωντο**,
Ἐκτορα δειδιότες, κρατερὸν μήστωρα φόβοι.

ΦεΦελμένοι ισχανόωντο, εκρατούντο μαζεμένοι.

«Κλεισμένοι μέσα», «μαζεμένοι κατάκλειστοι» είναι η έννοια στη διπλή εμφάνιση Σ 286-7:

δὲ κέλεαι κατὰ Φάστν **Φαλήμεναι** αὗτις ιόντας.
ἢ οὐ πω κεκόρησθε **ΦεΦελμένοι** ἐνδοθι πύργων;

(Το Φαλήμεναι υποδηλώνει τροπολογία της φίλας Φελφ- σε Φαλφ- με α βραχύ). Και Ω 662: Φοῖσθα γὰρ ώς κατὰ Φάστν ΦεΦέλμεθα, τηλόθι δ' ὕλη.

«Μένω μέσα κλεισμένος» σημαίνεται στο Ε, 822-3:

τοῦνεκα νῦν αὐτός τ' ἀναχάζομαι ἡδὲ καὶ ἄλλους
Ἄργείους ἐκέλευσα **Φαλήμεναι** ἐνθάδε πάντας.

«Κλείσιμο και στήριγμα στον εαυτό μου για να αντλήσω δύναμη, σύντονη διέγερση δια συμπύκνωσης ενέργειας εαυτού», με θετική έννοια, για ξετίναγμα δράσης, ως ελατήριο συμπιεσμένο έτοιμο για εκτόνωση – έτοι εννοείται το του Έκτορος στο Χ 306-311:

ώς ἄρα φωνήσας εἰρύσσατο φάσγανον ὁξύ,
τό Φοι ὑπὸ λαπάρην τέτατο μέγα τε στιβαρόν τε,
οἴμησεν δὲ Φαλεὶς ὡς τ' αἰετὸς ὑψιπετήεις,
ὅς τ' εἰσιν πεδίονδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν
ἀρπάξων ἢ Φάρον' ἀμάλην ἢ πτῶκα λαγωόν·
ώς Ἐκτωρ οἴμησε τινάσσων φάσγανον ὁξύ.

Αντιθέτως, μάζεμα από καταδίωξη υπό προστασία καλύμματος, περιβλήματος, περιβόλου, τείχους, πύργων, είναι η έννοια στο Φ 534:

αὐτὰρ ἔπει κ' ἐξ τεῖχος ἀναπνεύσωσι **Φαλέντες**.

Και Φ 607:

...πόλις δ' ἔμπλητο **Φαλέντων**,

συνωστισθέντων.

Και Χ 47:

...Τρώων ἐς Φάστν Φαλέντων.

Μαζεμένο νερό που ρέον ανοίγει βαθειά αύλακα στη γη, έχουμε στο Ψ 420-1:

*Φρωχμὸς ἔην γαῖης, ἡ χειμέριον Φαλὲν ὕδωρ
ἐξέΦρηξεν ὄδοῖο, βάθυνε δὲ χῶρον ἅπαντα.*

Η διαδρομή αυτή στις Ομηρικές χρήσεις της φηματικής φίλας Φελε- αποκαλύπτει το νοηματικό πεδίο της. Εστία αποτελεί μια συμπύκνωση, ή συμπίληση, ή συστροφή εντός, προς τα μέσα. Πρώτη τροπολόγηση είναι ο εγκλεισμός, ο περιορισμός εντός, η συνώθηση, η συμπίεση, η περιώθηση, ο εγκλωβισμός. Και δεύτερη ο εμποδισμός. Τρίτη προς αντίθετη κατεύθυνση είναι η ένταση της πύκνωσης συμπερίληψης αυξάνουσα τη δυναμική ενέργεια προβολής και επιβολής προς τα έξω του συστήματος. Και τέταρτη εξ αυτής, η προφύλαξη, προστασία, το προκάλυμμα των εντός.

Η έννοια του εμποδισμού αναδεικνύεται στον Αισχύλο. Ήσύχιος s.v. εἰλλόμενον: *εἰργόμενον*. Αἰσχύλος *Βασσάραις* (Fr. 25 Radt). Σχετικά ερμηνεύει ο Σιμπλίκιος, *Σχόλια στο Αριστοτέλους Περὶ Ουρανού* 2, 13, 293b30 Heiberg CAG 7, 517, 13: τὸ δὲ ἵλλομένην [στον Τίμαιο του Πλάτωνος 40B] εἴτε διὰ τοῦ ἰῶτα γράφοιτο, τὸ δεδεσμημένην δηλοῖ..., εἴτε διὰ τῆς εἶ- διφθόγγου γράφοιτο, καὶ οὕτως εἰργομένην δηλοῖ, ὡς καὶ Αἰσχύλος ἐν *Βασσάραις*.

Στην Ιλιάδα, η δέσμευση και εμποδισμός, εκφράζεται χαρακτηριστικά στο Σ 446-8:

.... αὐτὰρ Ἀχαιοὺς

*Τρῶες ἐπὶ πρύμνησιν ἐFeίλεον, οὐδὲ θύραζε
εἴων ἐξιέναι*

Και Β293-4 για αποκλεισμό λόγω κακοκαιρίας στη θάλασσα:

... ὅν περ ἄελλαι
χειμέριαι Φειλέωσιν ὀρινομένη τε θάλασσα.

Αυτό που περικλείει, μπορεί να προστατεύει, να καλύπτει προνοητικά, επωφελώς. Το προστατευτικό προκάλυμμα απαντάται στην Ιλιάδα υπό τον τύπο «εἰλαρ». Η 338 και 437:

πύργους ὑψηλούς, εἰλαρ νηῶν τε καὶ αὐτῶν [sc. των Αχαιών]

Ομοιότυπα, Ξ 56 και 68:

ἄΕρηκτον νηῶν τε καὶ αὐτῶν εἰλαρ ἔσεσθαι.

Σύνθετη η οηματική φύση με την πρόθεση προς (προτί-) εμφανίζεται στο Ομηρικό Κ 347-8:

αἰεί μιν ἐπὶ νῆας ἀπὸ στρατόφι προτιΦειλεῖν
ἔγχει ἐπαΐσσων

Να σπρώχνεις, να βιάζεις προς, να αναγκάζεις να καταφύγει εις τα πλοία μακριά από τον στρατό του, να ωθείς εγκλωβίζοντάς τον.

Από τη φύση της φέλε- προήλθε το ρήμα «εἰλύω», περιτυλίσσω, περικυκλώνω, κατακαλύπτω, περιελίσσω. Στον Ησύχιο, s.v. εἰλύσσεται· εἰλεῖται εκφράζεται η βασική ταυτότητα των δυο οηματικών τύπων. Το Ομηρικό Φ, 318-9: κάδ δέ μιν αὐτόν / εἰλύσω ψαμάθοισι, παρέχει σαφώς την έννοια. Και Μ 284-5: ἄλλα τε πάντα / εἰλυται καθύπερθε, τα πάντα κατακαλύπτονται κάτω από το χιόνι. Αρχικά υπήρχε το δίγαμμα, όπως παρεμφαίνεται στο Ε 186: νεφέλη Φείλυμένος ὡμους, νεφέλη κατεκάλυπτε τους ὡμους. Cf. Ρ 492, Σ 522. Ο Σαρπηδών νεκρός κατακαλύπτεται τελείως, από βέλη και αίμα και χώμα, ώστε να είναι αγνώριστος, Π 639-40:

...ἐπεὶ βελέεσσι καὶ αἷματι καὶ κονίησιν
ἐκ κεφαλῆς εἰλυτο διαμπερὲς ἐς πόδας ἄκρους.

[Όπως η έννοια της περιφοράς, περικύκλωσης, περιστροφής, περιελιγμού για το φέλε- είναι ύστερη, έτσι και η έννοια της σκωληκοειδούς κίνησης για το ειλύω είναι μεταΟμηρική].

Παρά το προτιειλεῖν, προσειλεῖν (= πρός + εἰλεῖν), υπάρχει ήδη στον Ὁμηρο το άλλο σύνθετο ἀπειλεῖν (= ἀπό + εἰλεῖν). Ὄπως προσειλεῖν σημαίνει ωθείν εις εγκλεισμόν προς, ἔτσι και η αρχική βασική ἐννοια αντίστοιχα του ἀπειλεῖν είναι απωθεῖν, τηρείν εκτός, να κρατάς μακριά ἀπό. Και η ἐννοια αυτή υπάρχει ακριβώς σε διαλεκτική Ηλειακή γλώσσα, GDI 1159, 1154, cf. 1150. Στον Ηρόδοτο αντιθέτως η πρόθεση από είναι επιτατική (όπως λέμε αποτελειώνω, αποτελώ): ἐς ἀπορίην ἀπειληθείς ή ἀπειλημένος (VIII, 109, IX, 34), εγκλωβισθείς, ἔχοντας στριμωχτεί σε αδυναμία εύρεσης λύσης. Ἐς ἀναγκαίην ἀπειλημένος (VIII, 109), ὄντας δεμένος, περιζωσμένος σε εξαναγκασμό, σε στυγνή ανάγκη. Ἀπειληθέντες ἐς στεινόν (IX, 34), ἔχοντας ωθηθεί, περιαχθέντες, βιασθέντες σε στενωπό, σε κλεισούρα.

Η κοινή ἐννοια του ἀπειλώ, υπάρχει ήδη στον Ὁμηρο. A, 161:

καὶ δὴ μοι γέρας αὐτὸς ἀφαιρήσεσθαι ἀπειλεῖς

(ο Αχιλλεύς απευθύνεται στον Αγαμέμνονα).

Η κοινή αυτή ἐννοια προκύπτει από τη σύνθεση ἀπό + εἰλεῖν. Στη βασική ἐννοια του εἰλεῖν, συνωθώ, περισφίγγω, αντιστοιχεί η ἐννοια ἀπειλεῖν = διώχνω από. Παράγεται η ἐννοια αποκλείω. Σε παλαιό νόμο του Σόλωνος υπήρχε το ρήμα «ἀπίλλει» (= απείλει), ερμηνευόμενο από τον Λυσία ως «ἀποκλήγει» (*Κατὰ Θεομνήστον*, Or. X, 17). Απειλώντας επιδιώκεις να αποκλείσεις κάποιον ή κάποιους από μια κατάσταση, να τους εμποδίσεις από μια δράση. Προβάλλεις εαυτόν και βγαίνεις μπροστά από κάτι που θέλεις να ισχύσει εμποδίζοντας μια ενέργεια που θα το ακυρώσει. Προστατεύεις κάτι κωλύοντας κάτι αντιτιθέμενο να πραγματοποιηθεί. Και εμποδίζεις το αντιτιθέμενο προβάλλοντας τι θα κάνεις. Cf. *Ετυμολογικόν Μέγα*, 150.52 sqq., s.v. Ἀπειλή: ή μετὰ ὥργῆς ἐπίπληξις· παρὰ τὸ ἀπείλλειν, ὃ ἐστιν ἀπείργειν, Αἰολικῶς ἀπέλλειν· ὃ γὰρ ἀπειλῶν, τὸν θέλοντά τι πράττειν, ἀπείργει. Από αυτήν την ἐννοια της (αυτό)προβολής εμπρός και ἔξω παρήχθη η δευτερογενής ἐννοια του

απειλείν ως (κενής ενίοτε) κομπορρημοσύνης, όπως στην *Ιλιάδα*, Θ 150: ὡς ποτ' ἀπειλήσει, θα αλαζονευτεί (sc. ο Ἐκτωρ) ότι τον φοβήθηκε στη μάχη (ομιλεί ο Διομήδης). Και απειλαί ως καυχησιές, Υ 83-4:

... . . ποῦ τοι ἀπειλαί,

ἀς Τρώων βασιλεῦσιν ὑπίσχεο οἰνοποτάζων

και κυριωτέρως απειλαί, Ν 219-20:

... . . ποῦ τοι ἀπειλαί,

οἴχονται, τὰς Τρωσὶν ἀπείλεον νῖες Ἀχαιῶν;

Ομοίως από αυτήν την έννοια προέκυψε και η σημασία της απειλής ως υπόσχεσης, όπως στο Ψ 863-4:

... οὐδ' ἡπείλησε Φάνακτι

Φαρνῶν πρωτογόνων ρέξειν κλειτὴν ἔκατόμβην.

Η προβολή έξω είναι και οίξιμο των λόγων και νοημάτων της απειλής. Όπως χαρακτηριστικά στο Α 387 – 8: ... αἴψα δ' ἀναστάξ/ ἡπείλησε μῦθον.

Το απείλειν και απίλλειν στα Δωρικά είναι ἀπέλλειν. Το ἀπίλλειν είναι Ιωνικό, συνωδά προς τη γενική Ιωνική ίσχνανση και ψύλωση. Το ἵηχείται στην κορυφή, στον ουρανό του στόματος, και μπροστά. Το ε πίσω και στη μέση. Από ένα βασικό εἶ, το οποίο εδονείτο ενδιαμέσως του ἄνω και εμπροσθίου στοματικού τόπου αφενός και του οπισθίου και μέσου αφετέρου, το Ιωνικό ραδινό, οξύκομψο πνεύμα και αίσθημα επέλεξε το ἵ, το δε στιβαρό, καλόσφριγο Δωρικό προτίμησε το ε.

Απέλλειν ήταν κοινός Αιολοδωρικός τύπος. Χαρακτηρίζεται αιολικό από το *Ετυμολογικόν Μέγα* (v. supra) και τεκμηριώνεται τοιούτο από τον Ηρωδιανό, *Περὶ Ὀρθογραφίας*, ΙΙ 477.10-1: ἀπείλω και ἀπειλή: διὰ τῆς εἰ διφθόγγου. οἱ γὰρ Αἰολεῖς διὰ τοῦ ε εκφέρωσι αὐτὰ οἷον ἀπέλλω, ἀπέλλη. Συναντούμε τεκμηριωμένα τη οίζα με αυτή τη μορφή στη Λακωνική Ἀπέλλα. Ησύχιος s.v. Ἀπελλάζειν: ἐκκλησιάζειν, Λάκωνες. Και s.v.

Ἀπέλλαι: σηκοί, ἐκκλησίαι, ἀρχαιρεσίαι. (Οι σηκοί είναι τα τρία, και τα μαντριά των κτηνοτροφικών ζώων, και οι ιεροί περίβολοι και το κύριο μέρος του ναού). Η ενεργός έννοια είναι η διαπιστωθείσα παραπάνω, όπως το μαρτυρεί και ο Ήσυχιος, s.v. ἀπέλλειν: ἀποκλείειν.

Απέλλα είναι η συγκέντρωση, συμπεριληψη, συναγωγή της ομάδας, των πολιτών, των στρατιωτών. Είναι ο ιερός όμιλος του λαού των πολεμιστών. Είναι η ωμαλέα αγέλη των λατρευτών του θεού, η Χρυσή Δωρική Ορδή, συνηγμένη υπό την οδηγία και σκέπη του θεού του ίδιου. Διότι είχε φυσικά η σύνοδος και θρησκευτικό νόημα. (Ησύχιος s.v. Απέλλακας: ἰερῶν κοινωνούς). Ανθρώπινη και μόνο καθοδήγηση και ηγεσία πως θα ανέχονταν οι ατίθασοι κι αδέσποτοι νεαρώδεις του κάλλους στην «ώρα» της οργώσης ακμής τους; Άναξ τους μόνον η απόλυτη ιδέα του εαυτού τους, ο μέγας Κούρος της αιωνιότητας.

[S.v. ἄλλακες: ίερῶν κοινωνοί, η γλώσσα είναι εκτός σειράς αλφαριθμητικώς, μεταξύ ἀπαλέντες και ἀπαλλαξίοντες. «Απάλλακες» διορθωτέον. Πρόκειται για κάποια Δωρική διαλεκτική διαφορά, από το εἼ ή ἵ ή ε ή η εις ἄ. Αλλά και Ιωνικός τύπος διεκδικείται, όπως θα φανεί κατωτέρω].

Η Σπάρτη αντιπροσωπεύει τον καθαρότατο Δωρισμό. Εδώ ευρίσκεται η ρίζα του νοήματος του ονόματος Απέλλων. Απέλλειν σημαίνει συμπεριλαμβάνειν σε μια ενότητα, συνέχειν περισφίγγοντας τα άτομα σε μια ομάδα και αυξάνοντας την δυναμική τους, συνεπώς τρεπομένου του εσωτερικού οργασμού σε ενεργό δράση προς τα έξω ηγείσθαι, οδηγείν, αλλά και αποκρούειν, αποκλείειν, αποτρέπειν το εχθρικό, δηλαδή το αλλότριο, κατά συνέπεια επίσης περιφράσσειν, αμύνεσθαι, προστατεύειν.

Απέλλων είναι ο θεός της Δωρικής ομάδας, ο δυναμισμός της αγέρωχης αγέλης των νεαρώδων στην «ώρα» της ακμής τους, ο

οργασμός της χρυσής ορδής, ο Οδηγός-Φύλαξ αρμόζων και φρουρών και διασώζων αυτήν. Απέλλων είναι ο Αμύντωρ, ο Προστάτης, ο συνέχων εσωτερικά την κοινωνία σε Απέλλα, σε ιερή πολεμική σύνοδο, και αποκρούων κάθε εξωτερική βλαπτική επενέργεια. Εκφράζει την απερίσπαστη ολοκληρότητα, την αυθεντική ακεραιότητα και καθαρότητα της Δωρικής συνανθρωπείας, ιερό λαό πολεμιστών.

Από τη Δωρική του ουσία προκύπτουν όλες οι χαρακτηριστικές ιδιότητες του κατ' εξοχήν Θεού του Ελληνισμού. Πολεμικός και Μουσικός, Χορευτής και Αθλητής, αιγλήν Κάλλος και σκοτεινός Όλεθρος, εγγυητής της φωτεινής κοσμικής Αρμονίας και μέγα Ατλασθαλος, Προστατήριος και Αποτρόπαιος, Αποκρουστικός Κακού, Υγιαντής και Άμωμος, Αγνός και Εξαγνίζων, Οδηγός (Αγητής) και Προφήτης. Η διάρθρωση της θεότητός του παρακολουθείται κατά λόγον μέχρι της τελευταίας λατρευτικής μυθολογικής και ιεροπρακτικής λεπτομερείας της. Στις Μορφές του από-καλύπτεται η ουσία του. Δεν έχουμε παρά να παρακολουθήσουμε τις μεταμορφώσεις του από οργώντος Φαλλού εις Ίνδαλμα του Κούρου. Βρισκόμαστε ακόμη στις πρωταρχές της Δωρικής τελεσιουργίας του.

Η αρχέγονη Δωρική ειδωλική ιεροφάνεια του Απόλλωνα ήταν ανεικονική. Το λατρευτικό σύμβολο ήταν ξόανο αεργές ή λίθος επιμήκης, «εις οξύ απολήγων», ένας «βαίτυλος», οβελίσκος, φαλλικόν ιδέασμα. Αυτή είναι όπως θα δούμε η καταγωγή της λατρείας και του συμβόλου του Απόλλωνος Αγνιέως.

Κατά την πρώτιστη περίοδο της Καθόδου των Δωριέων, όταν οικίσαντες τη Σπάρτη εχρειάζετο να πολεμήσουν κατά των εναπομεινάντων διάσπαρτων Αχαιών που κατείχαν ισχυρά κέντρα όπως το Έλος, ακόμη και τις Αμύκλες (μόλις ~4,5 km από τη Σπάρτη), και επ'

αυτών των τελευταίων ειδικά επεκράτησαν δυσχερώς μετά μακρό πόλεμο (Παυσανίας, III, 2, 6. Cf. Αριστοτέλης, «Λακεδαιμονίων Πολιτεία», Fr. 145 Rose), στον προδωρικό Νεαρώδη θεό Υάκινθο των Αμυκλών (τον μεγάλο Δαίμονα του Ενιαυτού, τον περιοδικώς θνήσκοντα και ανιστάμενο της χθόνιας, Πελασγικής θρησκευτικότητας), επεστέφθη μετά τη νίκη ο Δωρικός Απόλλων υπό ανεικονικό τύπο (κιονόμορφου ή κωνοειδούς ξοάνου), ξύλινο πιθανότατα, κοσμηθέντα αργότερα από ελάσματα χαλκού, όπως ακόμη μεταγενέστερα, προς το μέσον του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, «χρυσώθηκε» από την δωρεά του Κροίσου.

Παρά το ξόανο ενωρίς αφιερώθηκε κιονόμορφο, κυλινδρικό κολοσσικό είδωλο (περί τα 14 m ύψος) οπότε προστέθηκαν απλώς τότε (στο ανεικονικό φαλλικό σύμβολο) πρόσωπο κεφαλής με λοφώδη περικεφαλαία, άκροι πόδες και χείρες που κρατούσαν λόγχη με την υψωμένη δεξιά και τόξο με την καθειμένη και προβεβλημένη αριστερά. Παυσανίας III, 19, 2: μέγεθος δὲ αὐτοῦ [sc. του αγάλματος] μέτρῳ μὲν οὐδένα ἀνευρόντα οἶδα, εἰκάζοντι δὲ καὶ τριάκοντα εἶναι φαίνοιντο ἀν πήχεις. ἔργον δὲ οὐ Βαθυκλέους ἐστίν, ἀλλὰ ἀρχαῖον καὶ οὐ σὸν τέχνῃ πεποιημένον· ὅτι γὰρ μὴ πρόσωπον αὐτῷ καὶ πόδες εἰσὶν ἄκροι καὶ χεῖρες, τὸ λοιπὸν χαλκῶ κίονι ἐστιν εἰκασμένον. ἔχει δὲ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κράνος, λόγχην δὲ ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τόξον. [30 πήχεις, με τον κοινό πήχυ 44,4 cm ή τον αττικό 49,2 cm, είναι 13,32 m ή 14,76 m]. Στο ανεικονικό είδωλο προστέθηκαν κεφαλή και χείρες για να επιτεθούν τα στρατιωτικά σύμβολα, περικεφαλαία, λόγχη και τόξο.

[Αναπαράσταση του κολοσσού του Απόλλωνος βλέπουμε σε νόμισμα τη Σπάρτης με την εικόνα του Βασιλέως Αρεος (310 – 266 π.Χ.): I. Π. Λάμπρου, *Anagraphe Noμismatōn tēs Kuriās Ellādōs*, Πίναξ IA' No. 7. – Την χαρακτηριστική τρομερή κεφαλή του αγάλματος αποδίδει το πήλινο των Γεωμετρικών χρόνων που βρέθηκε στο Αμυκλαίο, K. A. Pfeiff, *Apollon*, Taf. 1].

Ο θεός είναι πολεμικός προστατήρ της Δωρικής κοινωνίας, των πολιτών-οπλιτών Ηγέτης Οδηγός. Ο Σπαρτιατικός «Κόσμος» είναι του Απόλλωνος.

Την αρχέγονη ανεικονικότητα εκφράζει κατά δεύτερον το γεγονός του Θρονισμού του ειδώλου. Ο Βαθυκλής από την Μαγνησία, κατά το μέσον του 6ου αιώνα π.Χ. (560-550 π.Χ. πιθανότατα) εξετέλεσε ένα θαύμα ιδέσθαι για τον Αμυκλαίο Απόλλωνα: κατασκεύασε αντί ναού μνημειακό θρόνο για το κολοσσικό άγαλμα, με πλούσιο διακοσμητικό συμβολισμό, περιγραφόμενο αναλυτικά από τον Παυσανία (ΙΙΙ, 18, 9-19, 1). **Ο θρόνος επέχει θέση ναού στις διαστάσεις του και στο νόημά του. Το άγαλμα ίσταται επί του θρόνου. Ο θρόνος αποτελεί επι-φάνεια του θεού, όπως και το άγαλμα, και όπως και κάθε ναός ως αρχιτεκτόνημα.** Τέτοιο ανεξάρτητο συμβολισμό θρόνου ως παρουσίας θεού δεν συναντάμε στον Ελληνικό χώρο εκτός του Αμυκλαίου.

[Ο μέγας ναός στην Ιεράπολη της Συρίας είχε θρόνο του Ήλιου χωρίς άγαλμα. Λουκιανός, *Περὶ τῆς Συρίης θεοῦ*, §34: ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ναῷ ἐσιόντων ἐν ἀριστερῇ κέεται πρῶτα μὲν θρόνος Ἡλίου, αὐτοῦ δὲ ἔδος οὐκ ἔνι. - Στην Πέτρα της Αραβίας (Ιορδανία τώρα), κατά τη θρησκεία των Ναβαταίων, ο μέγιστος θεός (ταυτιζόμενος με τον Άρη) λατρεύεται ως επιμήκης λίθος επί χρυσού θρόνου. Σούδα, s.v. θεὺς Ἀρης, τουτέστι θεὸς Ἀρης, ἐν Πέτρᾳ τῆς Αραβίας. σέβεται δὲ θεὸς Ἀρης παρ' αὐτοῖς· τόνδε γὰρ μάλιστα τιμᾶσι. τὸ δὲ ἄγαλμα λίθος ἐστὶ μέλας τετράγωνος ἀτύπωτος, ὕψος ποδῶν δ', εὐρος β'. ἀνάκειται δὲ ἐπὶ βάσεως χρυσηλάτου κτλ.].

Μια γλωσσική μαρτυρία του Ησύχιου βοηθεί στην ολοκλήρωση της κατανόησης του Θρονισμού του Απόλλωνος εν Αμύκλαις. S.v. ἔλλα: καθέδρα <Λάκωνες>. και Διὸς ἱερὸν ἐν Δωδώνῃ. [Λάκωνες] (Η διόρθωση είναι προφανής και αναγκαία). Ἐλλα παράγεται από την ίδια ρίζα του ονόματος του θεού στην παραλλαγή Φελλ- με τροπή του F εις δασεία (h). Η αυτή ρίζα με τροπή του αρχικού F εις s δίνει τον λατινικό τύπο sella, με

το αυτό ακριβώς νόημα, καθέδρα. Ο θρόνος περιβάλλει, περικλείει και προστατεύει το είδωλο, σαν τα αγαλματίδια θρονισμού όπου ακριβώς η καθέδρα είναι μείζων και περιληπτική και κυρίαρχος του καθεζόμενου. Η εξουσία του εκεί εκφράζεται με τον θρόνο του. Αυτό μετέφρασε ο Βαθυκλής, κατασκευάζοντας τον ναϊκό θρόνο του κολοσσικού αγάλματος του Απόλλωνα στις Αμύκλες.

Ο τύπος του ειδώλου του Απόλλωνα στις Αμύκλες απαντούσε και στον Θόρνακα ως άγαλμα του **Πνθαέως Απόλλωνος** [Παυσανίας III, 10, 8: ἐν δὲ Θόρνακι, ..., ἄγαλμά ἔστι Πνθαέως Απόλλωνος, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ ἐν Αμύκλαις πεποιημένον]. Πρόκειται λοιπόν για τον ίδιο τον Απόλλωνα των Δελφών, τον Απόλλωνα υπό την κύρια υπόστασή του και όχι κατά μερικότερη άποψή του υπό άλλη θεία επίκληση. Ο Απόλλων των Αμυκλών ήταν η ύπατη λατρεία των Σπαρτιατών. Παυσανίας, III, 10, 8: *Λακεδαιμονίοις γὰρ ἐπιφανέστερά ἔστι τὰ ἐς τὸν Αμυκλαῖον, ὥστε καὶ τὸν χρυσὸν δν Κροῖσος ὁ Λυδὸς τῷ Απόλλωνι ἐπεμψε τῷ Πνθαεῖ τούτῳ ἐς κόσμον τοῦ ἐν Αμύκλαις κατεχρήσαντο ἀγάλματος.* V. Ηρόδοτος I, 69. Τότε ακριβώς θα έγινε η μετάκληση του Βαθυκλή από τη Μαγνησία στον Μαίανδρο, Λυδική περιοχή, για την κατασκευή του μνημειακού θρόνου, και άλλων αγαλμάτων μετά από αυτόν. Παυσανίας III, 18, 9: *Βαθυκλέους δὲ Μάγνητος, δις τὸν θρόνον ἐποίησε τοῦ Αμυκλαίου, ἀναθῆματα ἐπ'* ἐξειργασμένω τῷ θρόνῳ Χάριτες και ἄγαλμα δὲ Λευκοφρυνῆς ἐστὶν Ἀρτέμιδος. Όπως την Λευκοφρυνή Άρτεμι, έτσι μετέφερε ο Βαθυκλής την ιδέα του θρόνου ως παρουσίας θεότητος από την Ανατολία, από αντιλήψεις Χιττιτικές και Μεσανατολικές. Ταίριαζε η ιδέα στην φαλλική ανεικονικότητα της σεβαζομένης Δωρικής θεότητας. Άλλα και ενηρμονίζετο προς το βίωμα που εξεφράζετο με τον τύπο των αγαλματιδίων που προανέφερα.

[Το ιερό του Απόλλωνα στις Αμύκλες αντιστοιχούσε σε σπουδαιότητα προς την Αιρόπολη των Αθηνών. Οι πεντηκοντούτεις

Σπονδαί και η Συμμαχία της Νικείου Ειρήνης του 421 π.Χ. κατά το ακροτελεύτιο ἀρθρο τους ενετέλλεντο να κατατεθούν αντίγραφά τους στην Ολυμπία, στους Δελφούς, στον Ισθμό, στην Ακρόπολη και στο Αμυκλαίο. Θουκυδίδης, V, 18, 10; V, 23, 5. – Οι προβλεπόμενες ετήσιες ανανεώσεις της Συνθήκης Συμμαχίας πραγματοποιούντο με τους Λακεδαιμόνιους να πηγαίνουν στην Αθήνα κατά τα μεγάλα Διονύσια, τους Αθηναίους δε αντιπροσώπους στην Σπάρτη κατά τα Υακίνθια, V, 23, 4.

Η περιοχή Θόρναξ ἔκειτο παρά τον πόρο του Ευρώτα αριστερά του ρου του. Δεξιά ἦταν η περιοχή και η ωβά των Λιμνών. Λίγο μετά την αρχαία γέφυρα στις Λίμνες ευρίσκετο το ιερό της Αλέας Αθηνάς. (Η χωροθεσία προκύπτει αναντίλεκτα από την λεπτομερή περιγραφή των Θηβαϊκών επιχειρήσεων εναντίον της Σπάρτης στην Λακωνική το 369 π.Χ., Ξενοφών, Ελληνικά, VI, 5, 27 sqq. Cf. Πολύβιος, XVI, 16: φαίνεται ότι τον πολεμικό Απόλλωνα εκεί ανόμαζαν και απλώς Οπλίτη). Το Τέμενος του Απόλλωνος στον Θόρνακα ευρίσκετο απέναντι από τον χώρο δεξιά του ρου όπου ετελούντο οι αρχαίες Απέλλες. Το σημείο ορίζεται επακριβώς από την μεγάλη Ρήτρα με την τοπογραφική επεξήγηση του Αριστοτέλη. ὥραις ἐξ ὥρāν ἀπελλάζειν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακιῶνος (Πλούταρχος, Λυκούργος, 6, 2). Αριστοτέλης δὲ (Fr. 536 Rose) τὸν μὲν Κνακιῶνα ποταμὸν, τὴν δὲ Βαβύκαν γέφυραν (ibid. 6, 4). Πρόκειται προφανώς για το ρέμα της Μούργας και την αρχαία γέφυρα του Ευρώτα στον πόρο του, πύλη εισόδου για την Σπάρτη. Η απόσταση μεταξύ των δύο είναι όπως πρέπει για συγκεκριμένο προσδιορισμό μικρή, ~50 μέτρα. Η τοποθεσία κλασσικής και μαγικής ομορφιάς: λειμώνας ειδυλλιακός απ' όπου μεταξύ του λόφου του Νοσοκομείου και των λόφων της Ακροπόλεως σε ἀνοιγμα αποκαλύπτεται η μεγαλοπρέπεια του Ταῦγετου, ενώ παραρρέει ο Ευρώτας και απέναντι, στο τέμενος του Απόλλωνα, επετρόπευε το ἄγαλμά του υπό την αρχέγονη πολεμική μορφή].

Την συμπαρουσία επι-φανείας Απόλλωνος και Διονύσου την οποία προβλέπει και εξηγεί η μεταφυσική και μετασυμβολική θεωρία μου περί ταυτότητος Είναι και Φαίνεσθαι, πιστοποιεί και το ιερό των Αμυκλών. Ο Εις Άναξ εξ αιωνιότητος αγνός από χρόνου και του γίγνεσθαι, Φοίβος Απόλλων. Και ο alter ego του, Ιανός στα πάθη της κοσμικής ύπαρξης, Διόνυσος διαμελιζόμενος και θριαμβεύων.

Παρά τον ποταμίσκο Τίασα (ρέμα της Μαγούλας) μεταξύ Σπάρτης και Αμυκλών, περί τον Άγιο Νικόλαο στον πόρο του ποταμού όπου η Αφεταίς οδός της Σπάρτης τελείωνε και άρχιζε η Υακινθίς οδηγούσα εις Αμύκλες, υπήρχε ιερό των Χαρίτων, δύο μεν τον αριθμό εις υπόμνηση της χθόνιας λατρευτικής καταγωγής των, εξαπολλωνιασμένων δε εν ονόμασι Φαέννας και Κλήτας, όπως ο Αλκμάν τις ύμνησε (Παυσανίας III, 18, 6 = Αλκμάν Fr. 223 Calame. Cf. τη μελέτη μου περί των εν Δελφοίς Χαρίτων).

Ιδιαίτερα επιπλέον λατρεύουν οι Αμυκλαιείς τον Απόλλωνα και τον Διόνυσο. Παυσανίας III, 18, 6: Θεῶν δὲ σέβοντιν οἱ ταύτη τόν τε Ἀμυκλαῖον καὶ Διόνυσον, ὀρθότατα ἐμοὶ δοκεῖν Ψίλακα ἐπονομάζοντες· φίλα γὰρ καλοῦσιν οἱ Δωριεῖς τὰ πτερά, ἀνθρώπους δὲ οἶνος ἐπαίρει τε καὶ ἀνακουφίζει γνώμην οὐδέν τι ἡσσον ἢ ὅρνιθας πτερά. Διόνυσος Ψίλαξ ἡ Πτερωτός, όπως ο Ἐρως, αν δεχθούμε την ιδιωματική όντως εξήγηση του Παυσανία, ἡ Λείος (= Άτριχος) από την κοινή ἔννοια του ψιλός. Cf. Ησύχιος s.v. Ψίλακα: ψιλόν, λεῖον. <ἢ> πτερωτόν [pro πτερόν], [ἢ] πτηνόν [corr. ex πτενόν] (Cf. s.v. ἄψιλον).

Κοινότερη η εξήγηση του Παυσανία. Σπουδαιότερη η ερμηνεία του Πτερωτού Διονύσου, δαιμονικής μορφής, που ολοκληρώνει το συμβολικό πάνθεον του Νέου Θεού, από του (α) Νεαρώδους του Έαρος, θυομένου και ανισταμένου κατ' ενιαυτόν (Υακίνθου), εις του (β)

Απόλλωνα της Αιωνιότητος δια του (γ) Διονύσου, Απολλώνειου υποκαταστάτου του Νεαρού της Περιοδικότητας και (δ) του Έρωτος, συνεκτικής δύναμης της ταυτότητας Απόλλωνος και Διονύσου. (Δια του έρωτος του κάλλους το πάθος της έγχρονης ύπαρξης μετουσιώνεται εις δόξαν αιωνιότητας, δια του Έρωτος του Κάλλους ο διαμελιζόμενος στο γίγνεσθαι θριαμβεύει στην ουσία). Δεν λείπουν δε και (ε) οι εξαπολλωνειασθείσες Χάριτες.

Βεβαιώνουμε λοιπόν για τις Αμύκλες αυτό που έχουμε εξιχνιάσει στους ίδιους τους Δελφούς, τη συμβολίζουσα νοηματοδότρια συμπαρουσία Απόλλωνος, Διονύσου, και τρίτον Έρωτος ως Δυνάμεως Καταγωγού και Δημιουργικής από του πρώτου εις τον δεύτερον και εν ταυτώ ἀναστρόφου, Αναγωγού και Λυτρωτικής από του δευτέρου εις τον πρώτο – και τέλος τον υπερβαθέντα, ηττηθέντα και αφομοιωθέντα, υποκατασταθέντα δε Νεαρώδη, πνεύμα του Ενιαυτού Εαρινό, μέγα δαίμονα της χθόνιας περιοδικότητας, βριαρόν εκ βριαράς, δυναμερόν εν θανάτω και αναστάσει, φθιορά και αναγεννήσει.

Η Φανητική Μεγάλη Τριάδα Απόλλωνος – Έρωτος – Διονύσου υπερισχύει της Γεννητικής Μεγάλης Τριάδος Πατρός – Μεγάλης Μητρός – Υιού.

Ο Δωρικός Απόλλων του Κάλλους κατακυριεύει της Πελασγικής Μεγάλης Θεάς της Γονιμότητας, Δή(=Γη)μητρος, και του Αχαϊκού Κυρίου των Δυνάμεων, Διός των Υψηλών Τόπων. Δήμητρα και Ζεύς γίνονται Ολύμπιοι.

Ο Εις Άναξ εξ αιωνιότητος αγνός από χρόνου και του γίγνεσθαι, Φοίβος Απόλλων. Και ο alter ego του Ιανός στα πάθη της κοσμικής ύπαρξης, Διόνυσος διαμελιζόμενος και θριαμβεύων.

Δια τον ἔρωτος του κάλλους το πάθος της ἐγχρονης ὑπαρξης μετουσιώνεται εις δόξαν αιωνιότητας, δια τον Ἐρωτος του Κάλλους ο διαμελιζόμενος στο γίγνεσθαι θριαμβεύει στην ουσία. Κόσμος είναι το επι-δεικτικό παιχνίδι του Πρωθήβη εορτάζοντος την αιωνιότητα του Κάλλους.

Τα Καινά Μυστήρια του (Δωρικού) Ελληνισμού αινίσσονται οι μυσταγωγοί του τραγικού. Αισχύλος Fr. 341 Radt:

ὅ κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ βακχειόμαντις.

Ο Απόλλων με τον Διονυσιακό κισσό, ο βακχεύων πάναγνος μάντις Φοίβος Απόλλων. (Cf. τη μελέτη μου περὶ των Θεολογουμένων του Αισχύλου). Και Ευριπίδης, *Λικύμνιος*, Fr. 480 Nauck= Fr. 477 Kannicht:

δέσποτα φιλόδαφνε Βάκχε, Παιὰν Ἀπολλον εὐλυρε.

Ο δεσπότης Βάκχος αντιστρόφως εδώ είναι φίλος της Απολλώνειας δάφνης, ἀναξ και αυτός, ο αυτός προς τον Παιάνα Απόλλωνα της αρμονικής λύρας. Όπως ο Macrobius που αναφέρει αμφότερα τα αποσπάσματα υποδεικνύει (*Saturnalia I, 18, 6*): et nequis opinetur diversis dis Parnassum montem dicatum, idem Euripides in *Licymnio*, Apollinem Liberumque unum eundemque deum esse significans, scribit (Fr. 480). ad eandem sententiam Aeschylus (Fr. 341).

Η ανεικονικότητα της Αρχέγονης Δωρικής λατρείας του Απόλλωνα εμφαίνεται και στην περίπτωση της χαρακτηριστικής Απολλώνειας ἀποψης του Αγνιέως. Αγνιεύς, φαλλικό σύμβολο, ήταν «κίων εις οξὺ λήγων», «κωνοειδής κίων», «ως οβελίσκος». Ιστάτο συνήθως προ των θυρών των οικιών ή άλλων οικοδομημάτων στους δρόμους (Αγνιές) των πόλεων. Το σύμβολο ανήκε στον Απόλλωνα (υπό τη θεία επίκληση

Απόλλων Αγυιεύς), ή στον Διόνυσο ή και στους δυο. (Επανευρίσκουμε την οργανική σύναψη των δυο θεών και επαναβεβαιώνουμε την ειδική ταυτότητα των δυο κατά τη θεωρία μου). Ο Αγυιεύς χαρακτήριζε ιδιαζόντως τους Δωριείς. Από αυτούς διεσπάρη στους Ίωνες (παραγκωνίζοντας εν μέρει τους Ιωνικούς τετράγωνους Ερμάς ως φαλλικό σύμβολο) και λοιπούς Έλληνες. Αρποκρατίων s.v. Αγυιᾶς: ...άγυιεὺς δέ ἐστι κίων εἰς ὀξὺ λήγων, ὃν ἴστασι πρὸ τῶν θυρῶν, ὡς σαφὲς ποιοῦσιν Ἀριστοφάνης τε ἐν Σφηξὶ (v. 875) καὶ Εὔπολις (Fr. 420 C.Gr.Fr. V pp. 522-3). [Cf. επίσης Θεσμοφοριάζονται 489, όπου παρά τον Αγυιέα υπάρχει και η Απολλώνια δάφνη. Και Φερεκράτης, Κραπάταλοι, Fr. 92 C.Gr.Fr. VII p. 147] ίδιον δὲ εἶναι φασιν αὐτοὺς Ἀπόλλωνος, οἱ δὲ Διονύσου, οἱ δὲ ἀμφοῖν... φασὶ δ' αὐτὸν ίδιον εἶναι Δωριέων, ώς δῆλον ποιεῖ Διευχίδας ἐν τῇ γ' τῶν Μεγαρικῶν (F 2a L. Piccirilli [Μεγαρικά] = Fr.Gr.Hist. 485 F2a]. Cf. Μένανδρος, Δύσκολος, 659. Ευριπίδης, Φοίνισσαι, 631, όπου τα Σχόλια ορθά ερμηνεύουν τους Αγυιᾶς: ἐπεὶ πρὸ τῶν πυλῶν ἴστασαν ἀγάλματα τοῦ Ἀπόλλωνος ώς ἀλεξικάκους καὶ φυλάκους τῶν ὁδῶν. διὰ γὰρ τοῦτο Αγυιεύς.

Οι Αγυιείς ιστάμενοι προ των θυρών στους δρόμους ελιβανίζοντο με θυμιάματα. Αρποκρατίων s.v. άγυιᾶς: ...εἰεν δ' ἂν [sc. οι βωμοί των οδών] οἱ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς λεγόμενοι ἀγυιεῖς οἱ πρὸ τῶν οἰκιῶν βωμοί, ὡς φασι Κρατῖνος (Fr. 403 = C.Gr.Fr. IV p. 310) καὶ Μένανδρος (Fr. 811 Koerte). καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Λαοκόωντι μετάγων τὰ Αθηναίων ἔθη εἰς Τροίαν φησί (Fr. 370 Radt)

λάμπει δ' ἀγυιεὺς βωμὸς ἀτμίζων πυρὶ¹
σμύρνης σταλαγμούς, βαρβάρους εὐοσμίας.

Συγκεκριμενοποίηση της αρχικής Δωρικότητας της λατρείας του Αγυιέως Απόλλωνος παρέχει Διευχίδας ο Μεγαρεύς σε διεφθαρμένο απόσπασμα που διασώζουν τα αρχαία Σχόλια στις Σφήκες του Αριστοφάνη v. 875. Το νοσούν χωρίο εξυγιαίνω διορθώνοντας ως εξής: περὶ τοῦ Ἀγυιέως Ἀπόλλωνος Διευχίδας οὗτως γράφει (F. 2b Piccirilli,

Μεγαρικά = F.Gr.Hist. 485 Fr. 2b Jacoby): ἐν δὲ τῷ +ιατρῷ+ τούτῳ διαμένει ἔτι καὶ νῦν ἔστηκε (Dindorf: ἔστι καὶ mss) λίθος (correxi ὡς mss) Αγυιένς, τῶν Δωριέων οἰκησάντων ἐν τῷ τόπῳ ἀνάθημα· καὶ οὗτος (sc. ὁ Αγυιένς) καταμηνύει ὅτι Δωριέων ἔστι τὰ τῶν Ἑλλήνων. τοιούτου (correxi: τούτοις mss) γὰρ ἐπὶ τὰς στρατιὰς <ἐπιφαινομένου> (addidi) φάσματος οἱ Δωριεῖς ἀπομιμούμενοι τοὺς Αγυιᾶς [correxi: τὰς ἀγυιᾶς MSS] ίστασιν ἔτι καὶ νῦν τῷ Απόλλωνι. –

Σε κάποιο σημείο ενός τόπου (η αναφορά του χώρου έχει παραφθαρεί στο «ἰατρῷ τούτῳ» των χειρογράφων) ίσταται ένας επιμήκης βαίτυλος, οξυτέρων άνω, ως Αγυιένς σύμβολο του Απόλλωνος. Τον Αγυιέα αυτόν ανέθεσαν οι Δωριείς οι οποίοι παλαιά είχαν οικήσει στον εν λόγω τόπο. Και εξ αυτού αποδεικνύεται ότι από τους Δωριείς προέρχονται όλα τα χαρακτηριστικά Ελληνικά πράγματα και έθιμα. Άρα η τοποθεσία περί της οποίας ο λόγος δεν είναι σε Δωρική περιοχή, αφού η ύπαρξη στον τόπο του Αγυιέως δικαιολογείται από την πάλαι ποτε παρουσία Δωριέων εκεί, επιδεικνύει δε ότι τα Ελληνικά είναι κατά βάσιν Δωρικά την καταγωγή. –

Στους Αχαρνείς της Αττικής ελατρεύετο ιδιαζόντως ο Απόλλων Αγυιένς (Παυσανίας I, 31, 6). Και λογικό είναι ο Μεγαρεύς συγγραφεύς Μεγαρικών να μνημονεύει παρουσία Δωριέων σε μια καθαρά Ιωνική περιοχή, ειδικότερα επειδή ο συνήθης Αττικός λόγος έφερε αντιστρόφως τους Αθηναίους να κατέχουν την περιοχή των Μεγάρων μέχρι Κόρδου (Παυσανίας I, 39, 4 sqq.). [Για τη Μεγαρική ανορθόδοξη θέση περί Σκείρωνος και Θησέως και σχέσεων προς Αθήνα v. Πλούταρχος, Θησεύς, 10, 1 = Μεγαρείς F 6a Piccirilli. Και για την ΑθηνοΜεγαρική αντιδικία περί του σε ποιους ανήκει η Σαλαμίνα v. Πλούταρχος, Σόλων, 8-10 = Fr.Gr.Hist. 486 Fr. 4 Jacoby. Cf. Στράβων IX, 392-3 C]. Υποθέτω λοιπόν ότι ο τόπος του σημαντικού Αγυιέως που σχολιάζει ο Διευχίδας ήταν οι Αχαρνείς της Αττικής, Δήμος Αθηναίων. Η ακριβής τοποθεσία έχει χαθεί στη φθορά

+ιατρῷ+. (Δεν πείθει η αλλαγή του Palmerius σε θεάτρῳ [λόγω του Πολυδεύκη, IV, 123] ή ιατρείῳ). –

[Για τη διόρθωσή μου σε τοὺς Ἀγνιᾶς από το χειρογραφικό τὰς Ἀγνιᾶς, ν. Αρποκρατίων s.v. ἀγνιᾶς, Σούδα, s.v. ἀγνιάς: ...ἀγνιάς δὲ ἔνιοι μὲν ὀξύνουσι, θηλυκῶς δὴ [αντί τοῦ δέ] χρώμενοι, οἵον τὰς ὄδοις· βέλτιον δὲ περισπᾶν, ώς ἀπὸ τοῦ <ἀγνιεύς> [addidi] ἀγνιέας [καὶ κατὰ συναίρεση δηλαδὴ ἀγνιᾶς, ἀρσενικῶς χρώμενοι αὐτοῦ].

[Τα λεγόμενα από τον Porphyrio (Πορφυρίωνα) κατά τα αρχαία σχόλια στον Horatius, *Carmina*, IV, 6, 28, ότι η λατρεία του Απόλλωνος Αγνιέως θεσμοθετήθηκε στην Αθήνα κατόπιν Δελφικού χρησμού, είναι παρανόηση των χρησμών που καταγράφονται από τον Δημοσθένη για θυσίες στον Αγνιέα από συγκεκριμένη αφορμή. Porphyrio: Agyiae vero Atheniensi lingua vici dicuntur, quo nomine ideo Apollo vocatus est, quia ex oraculi responso in vicis publicis urbis suae statutis altaribus ei sacrificia instituerant, unde Agyieus dictus. (I p. 349, 16-20 Keller). Για την πηγή ν. Δημοσθένης, XXI (κατὰ Μειδίου), 52, και [Δημοσθένης], XLIII (Πρὸς Μακάρατον) 66. Η αφορμή ήταν ουράνιο «τέρας», διοσημεία].

«Ἐστι δε ἴδιον Δωριέων». Κατά την μαρτυρία λοιπόν του Διευχίδα, που δεόντως επιβεβαιώνει αυτό που θα περιμέναμε, οι αδέσποτοι επιδρομείς αρχικά, μετά οι στρατιές, οι πολεμικές ομάδες των Δωριέων, ως νικηφόρο σημείο και λάβαρο είχαν την επιφάνεια φάσματος φαλλικού. Μιμούμενοι αυτό ἐστησαν τους οβελίσκους, φαλλοειδείς, Αγνιείς ως σύμβολο του Προστατήριου και Οδηγούντος θεού τους. Ησύχιος s.v. Προστατήριος: τὸν Απόλλωνα οὕτω λέγουσι, παρόσον πρὸ τῶν θυρῶν αὐτὸν ἀφιδρύοντο. Πρόκειται επομένως περὶ του Αγνιέως. Cf. Σοφοκλῆς, Ηλέκτρα, 637, Φοῖβε Προστατήριε, και τα αρχαία Σχόλια *ad loc.*

Οι Δωριείς ήσαν κατ' εξοχήν λαός πολεμιστών. Άλλα και χορευτών. Και άκρως γυμναστικός. Λαός ποίησης και μουσικής.

ἔρπει γάρ ἄντα τῷ σιδάρῳ
τὸ καλῶς κισαρίσδην

Αλκμάν Fr. 143 Calame

Μάχη και χορός και γυμνασία και αγών αθλητικός είναι όλα παιδεία τέλειας μορφής και επί-δειξη τέλειας μορφής.

Η οργάνωση των Σπαρτιατών ήταν «στρατιωτικής», αγελαίας με αυτήν την έννοια, δομής από την παιδική μέχρι την ώριμη ηλικία, κατά την κατάσταση της προκαθοδικής εποχής των επιδρομών και έτσι διατηρήθηκε και ουσιώθηκε από τον Λυκούργο. Αγέλες, ίλλες, μόρες, βούες είναι ονόματα τέτοιων ιερών ομίλων συντρόφων, συμβιούντων, συγγυμναζομένων, συνορχουμένων, συμπολεμούντων νεαρωδών. Κάθε ομάδα Δωρική είναι μια στρατιά τελειότητας.

Ο Δωριεύς πολεμικός λαός έχει προστάτη και οδηγό του, αμύντορα και αγητή και ηγέτη, τον Απόλλωνα. Η φαλλική επιφάνεια εσήμαινε την ενεργή παρουσία του Θεού. Αυτό το σύμβολο ίδρυναν εν συνεχείᾳ στις αγυιές των οικισμών τους, προστάτη και φροντιστή οίκων ιδιωτικών, οδών και δημόσιων κτισμάτων ως τόπων θεσμών.

Η αρχική έννοια του «Αγυιεύς» είναι «Αδιάρθρωτος», ολόκληρος, χωρίς αρθρωτά μέλη α+γυίον. [Ἄγυιος στον Ιπποκράτη είναι ακριβώς «χωρίς μέλη», «με ασθενή μέλη» (*Τυναικεία*, I, 25)]. Εξ ου και αγυιά ο ευθύς «αγόνατος» δρόμος, το ίσιο μονοπάτι. Ο φαλλός συμβολίζει τη δύναμη που δεν χρειάζεται άρθρα και σκελετική δόμηση για να διεγερθεί εις ένταση και οργασμό πλημμύρουσας ενέργειας. Είναι στητός και σκληρός χωρίς οστέινη διάρθρωση, χωρίς άρθρα και σκελετό. Σαρξ και μυς παντοδύναμος. Εξ ου και λίθος ακέραιος «άμελής» οβελίσκος αδιάρθρωτος τον εκφράζει.

Οι Δωριείς ήταν φύλο ορεινό και περιπλανώμενο, «πολυπλάνητον κάρτα». Ο Ηρόδοτος επιμένει στο γεγονός, αντιδιαστέλλων αυτήν την ομοεθνία από την Ιωνική, που από τη φύση της έμενε έμπεδος και μετεκινείτο κατ' ανάγκην μόνο υπερτέραν. Τους Δωριείς διηγείται περινοστούντας από ορεινής Φθιώτιδος (Οίτη) εις Όλυμπον και Όσσαν, εκείθεν εις Πίνδο, μετά εις Δρυοπίδα και Δωρίδα (μεταξύ Παρνασσού-Γκιώνας, Βαρδουσίων και), απ' όπου κατήλθαν εις Πελοπόννησο όπου και το φύλον εστερεώθη (I, 56). Σωστότερα τους υποθέτουμε να ξεκινάν από την Πίνδο και να περιτρέχουν τους ορεινούς όγκους της Κεντρικής και Στερεάς Ελλάδας μέχρι να καταλήξουν στην αρχαία κοίτη της Καθόδου, στην Δωρίδα. Ο Αγυιεύς έχει συνεπώς να κάνει αρχικά και βασικά με στρατιές και στρατείες (η «στρατιά» στο χωρίο του Διευχίδα σημαίνει και τα δυο), όχι με δρόμους πόλεων. Ακόμη και όταν οι Δωριείς βρήκαν τον ιδεώδη χώρο που το βίωμά τους λαχταρούσε, την Λακεδαίμονα στον Ευρώτα υπό τον Ταῦγετο, και απέκτησαν μονή μετά την εποχή των περιπλανήσεών τους, η κατοίκισή τους δεν έμοιαζε με πόλη. Περισσότερο ταίριαζε με διαμονή «κωμηδόν», κατά κώμες. Αργότερα και σε μεικτά Δωρικά ή Ιωνικά περιβάλλοντα ο Αγυιεύς έγινε προστάτης σταθεράς διαμονής, των κτισμάτων και των ενοικούντων εις αυτά. Τότε ιδρύθηκε πρόπυλος, προ των θυρών, και συνδέθηκε με τις αγυιές, τις ρύμες και τις οδούς πόλεων, με συνοικίες και «άμφοδα», δρόμους με διέξοδο και προς τα δυο άκρα τους. Από κώμη σε πόλη, η αγυιά έγινε ένας μονοκόμματος δρόμος με διπλή έξοδο, περί τον οποίο στρέφεται μια συνοικία. Έτσι και αρχετυπικά η Σπάρτη είχε ένα μεγάλο πολεοδομικό άξονα, την Αφεταίδα οδό, από την Αγορά στην γέφυρα της Τίασας (οέμα της Μαγούλας), παρά τον Άγιο Νικόλαο, από όπου άρχιζε η Υακινθίς οδός προς τις Αμύκλες.

Αρχικά λοιπόν και θεμελιακά ο Αγνιεύς είναι ο προστάτης και οδηγός της αγέλης των οργώντων νεαρωδών, των επιδεικνυμένων σε επιδρομές και παιχνίδια, των στρατευομένων Δωριέων, του χορευτή πολεμιστή ιερού λαού. Υστερα και δευτερογενώς έγινε προστάτης και Ηγεμών των μενόντων πολιτών-οπλιτών. Όπως και Απέλλα πρώτα είναι η Δωρική Χρυσή Ορδή, ο Δωρικός Στρατός και η στρατιά, η ομάδα του λαού εν διεγέρσει και κινήσει και δράσει. Μετά ο αυτός ούτος ως εν μονή, ο Δωρικός Λαός και η σύναξή του.

[Την ανεικονικότητα του αρχέγονου Δωρικού Απολλώνειου συμβόλου υπονοεί και μια ιδιαίτερη σχετική λιθολατρεία. Όταν ο Αλκάθους επελάβετο της οικοδόμησης του τείχους της οιμώνυμης Μεγαρικής Ακρόπολης, θυσίασε στους «θεούς Προδομείς». Κοντά στην εστία της θυσίας αυτής υπήρχε λίθος στον οποίο ο Απόλλων εναπέθεσε την κιθάρα του για να βοηθήσει τον Αλκάθου στην τειχοδομία. Ο λίθος ηχούσε σαν κιθάρα όταν εκρούετο με μια ψηφίδα. Παυσανίας I, 42, 1-2].

Την παραγωγή του ονόματος του Απόλλωνος από τη ορηματική φύση απείλω (απέλλω Δωριστί και Αιολιστί), κάνει σαφέστερος ο τύπος Απείλων, όνομα του θεού εμφανιζόμενο στην Κυπριακή διάλεκτο. Σε δίγλωσση επιγραφή από την Ταμασσό (Φοινικικά και Ελληνικά), ανδριάς ανατίθεται «τῷ Ἀπείλονι τῷ Ἐλείται» (No 14d, R. Meister, *Die Griechischen Dialekte*, vol. II, p. 170. = No 682, 15 Ed. Schwyzer, *Dialectorum Graecarum Exempla Epigraphica Potiora*). Το Φοινικικό ισοδύναμο είναι «στον Rassaf από το Elijat». Ο «Ἐλείτας» εκλαμβάνεται ως ο Απόλλων από το Λακωνικό Ἐλος (εθνικόν: Ἐλεῖται, v. Στέφανος Βυζάντιος s.v. Ἐλος).

[Rassaf ερμηνεύεται από τον Meister (κατά τον Euting) *op.cit.* p. 207, ως «Πύρινος», «Καταλάμπων». Πιθανώς οι Φοίνικες ετόνισαν την Ηλιακή διάσταση του Απόλλωνα. Rassaf ή Resef ή Rassap είναι μια σημαντική Χαναανοφοινικική θεότητα του Κάτω Κόσμου και του Πολέμου η οποία εχειρίζετο σαν τον Baal την Βροντή και τον Κεραυνό. Μαζύ με τον Baal και την Baalat, τον πατρικό Κύριο και την μητρική Κυρία, ο Resef, ως Δυναμερός Υιός συναποτελούσε την ύπατη τριάδα του πανθέου της φοινικικής Βύβλου. Ο ναός του Resef στην Βύβλο υπέστη ήδη από την 3η χιλιετία π.Χ. Ο θεός παρίστατο ανεικονικά, υπό την μορφή λίθου. V. V. Haas, *Hethitische Berggoetter und hurritische Steindaemonen*, p.36.

Μια ιδιαίτερη σύνθετη θεοκρασία παρατηρείται εδώ. Στο Αχαϊκό Έλος ελατρεύετο από το Πελασγολελεγικό υπόστρωμα οι χθόνιες θεότητες Κόρη=Περσεφόνη και Άδης. Οι Κύπριοι προσωμοίωσαν την Συροφοινικική θεότητα που είχε τα χαρακτηριστικά του Άδη και του Δία μαζύ προς τον κατ' εξοχήν Ελληνικό θεό, τον Απόλλωνα. Έτσι βγήκε ο Απόλλων Ελείτας [ίδιος προς τον Resef].

Η Κυπριακή διάλεκτος συνανήκει με την Αρκαδική στην ετεοελληνική γλωσσική μορφή. Οι παλαιοί της Πελοποννήσου κάτοικοι, παραλαβόντες από τους Δωριείς τον νέο θεό, τον ονόμασαν κατά το νόημα του απείλ(λ)ειν, Δωρικοαιολική διαλεκτική παραλλαγή του οποίου είναι το απέλλειν.

Στη Θεσσαλική διάλεκτο ο Απόλλων εκφέρεται ως Άπλουν. Πρόκειται για μετασχηματισμό κατά συγκοπή του ε ή ο και τροπή του μακρού (ω) εις οὐ κατά την ισχυρή τάση της διαλέκτου αυτής. (Π.χ. Πλούτουνι αντί για Πλούτωνι στην επιγραφή IG IX, 2 No 1229.34). Το ανθρωπονυμικό Απολλουνίειον (= υιόν του Απολλουνίου) δείχνει ακριβώς τον παραπάνω μετασχηματισμό. Στο Ιωνικό και Αττικό και κοινό Απόλλων αντιστοιχεί το «Απόλλουν» και εξ αυτού το «Άπλουν». Επιγραφικά το όνομα «Άπλουν» είναι συχνό στην περιοχή. Nos 199, 512,

517.22, 569, 1027, 1034, 1234. Και γραμματολογικά, ήδη στον *Κρατύλο* του Πλάτωνα επισημαίνεται (405c): Ἀπλουν γάρ φασι πάντες Θετταλοὶ τοῦτον τὸν θεόν. – Είναι σημαντικό ότι οι Ετρούσκοι υιοθέτησαν αυτόν τον τύπο του ονόματος: ο θεός καλείται Aplun και Aplu. Φαίνεται να υπάρχει και η μορφή Apulu, ως εάν από “Απώλων”. Το Ετρουσκικό όνομα του θεού ειναι συμβατό με την καταγωγή αυτού του λαού από την περί το Βόρειο Αιγαίο περιοχή. Cf. Fr. De Ruyt, Charun, *Démon Etrusque de la Mort*, p. 229; H. Usener, *Goetternamen*, π. 308 και σημ. 21.

Οι Ίωνες (και Αχαιοί) παρέλαβαν το όνομα του θεού από τους Δωριείς, και κατέβασαν τον τόνο από το ε στο ο, με τον φωνητικό ήχο να πάλλεται στο κάτω μέρος του στόματος. Μεταγενέστερα, όταν επικράτησε η Αττική μορφή της ΙωνοΑχαϊκής γλωσσικής ομογένειας, χρειάστηκε να εξηγείται ως ιδιομορφία ο αρχέγονος Δωρικός τύπος.

Αλλά εν τω μεταξύ, αμαυρωθείσης της καταγωγής, το κοινόν “Απόλλων” απώλεσε την προφανή νοηματοθεσία του. Η προσπάθεια να ερμηνευθεί από το Απολύων (= ο σώζων, ο Λυτρωτής, ο λύων από δεινή ανάγκη παθών, όπως ο Λύσιος Διόνυσος, προς τον οποίον άλλωστε ο Άναξ Απόλλων ταυτίζεται κατά βάσιν μεταφυσικά και μετασυμβολικά), κομψά επιχειρηματολογεί αλλά δεν λογικοποιείται (Cf. R. Meister, *op.cit.*, vol. II, p. 291). Η ερμηνευτική αυτή αγωγή του ονόματος ανάγεται στον Πλάτωνα. Στον *Κρατύλο*, 404e-406a, ο Πλάτων επιδίδεται να αποδείξει ότι οι βασικές δυναμικές ιδιότητες του θεού (η θεία τετρακτύς: μουσική, μαντική, ιατρική και τοξική) συνοψίζονται στο όνομά του. Η μαντική και ιατρική δύναμη θεμελιώνεται στην αγνότητα και την καθαρική δράση του Απόλλωνα, εφόρου κάθαρσης και καθαριμών ικανών (405d) «καθαρὸν παρέχειν τὸν ἄνθρωπον καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν... οὐκοῦν ὁ καθαίρων θεὸς καὶ ὁ ἀπολούων τε καὶ ἀπολύων τῶν τοιούτων κακῶν οὗτος ἀν εἴη; ...κατὰ μὲν τοίνυν τὰς ἀπολύσεις τε καὶ ἀπολούσεις, ώς ιατρὸς ὃν τῶν τοιούτων, «Ἀπολούων» ἀν ὀρθῶς καλοῖτο· κατὰ δὲ τὴν

μαντικὴν καὶ τὸ ἀληθές τε καὶ τὸ ἀπλοῦν – ταῦτὸν γάρ ἐστιν - ὥσπερ οὖν οἱ Θετταλοὶ καλοῦσι αὐτόν, ὁρθότατ’ ἀν καλοῖτο· «Ἀπλουν» γάρ φασι πάντες Θετταλοὶ τοῦτον τὸν θεόν. Η μουσική και τοξική δυνατότητα του Απόλλωνα συμπεριλαμβάνεται στο όνομά του με τολμηρότερες γραμματικές συμβολικές Πλατωνικές πτήσεις. Αλλά άλλο σκοπό εξυπηρετούν τα Κρατυλικά. Αρχαία επίπνοια και νεωτερική σχολαστικότητα και συνδραμούσες δεν αληθεύουν εν προκειμένω.

Την ετέρα λαλούμενη ερμηνευτική απόπειρα υπαινίσσεται ήδη ο Πλάτων στον Κρατύλο, εναρχόμενος της δικής του ανάλυσης (404e). ...πολλοὶ πεφόβηνται περὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὡς τι δεινὸν μηνύοντος. Αναφέρεται στην παραγωγή του ονόματος από το «ἀπόλλυμι», «ἀπολλύω», ώστε κυρίως να σημαίνει «ο Απολλύων», «ο Καταστροφεύς», «ο Όλεθρος». Και βέβαια ο Απόλλων είναι φοβερός θεός, «δεινός θεός» (*Ιλιάς*, Δ 514):

ώς φάτ’ ἀπὸ πτόλιος δεινὸς θεός.

Η τρομερή οργή του για την περιφρόνηση που έδειξε ο Αγαμέμνων προς τον ιερέα του θεού Χρύση, εκφράζεται με την μνημειώδη περιγραφή του χολωμένου θεού (Α, 43-9 και εξής):

.... τοῦ δὲ κλύε Φοῖβος Ἀπόλλων,
βῆ δὲ κατ’ Οὐλύμπιο καρδίνων χωόμενος κήρ,
τόξ’ ὕμοισιν ἔχων ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην.
ἔκλαγξαν δ’ ἄρ’ ὀιστοὶ ἐπ’ ὕμων χωμένοιο,
αὐτοῦ κινηθέντος· δὲ δ’ ἥιε νυκτὶ ἐοικώς.
ἔζετ’ ἔπειτ’ ἀπάνευθε νεῶν, μετὰ δ’ ἵὸν ἔηκεν,
δεινὴ δὲ κλαγγὴ γένετ’ ἀργυρέοιο βιοῖο.

Αλλά η σκοτεινιά του θεού (νυκτὶ ἐοικώς, ὁ φωταυγής) είναι απλώς η συζυγής άλλη όψη της ανεκλάλητης λαμπρότητάς του, της ερατής φωτοχυσίας του, της ασύγκριτης καλλονής του. Και οι δυο όψεις της

ταυτότητάς του αγλαΐζονται στο μεγαλείο του που προοιμιάζει τον Ομηρικό Ύμνο εις αυτόν (1 sqq.):

Μνήσομαι οὐδὲ λάθωμαι Ἀπόλλωνος ἐκάτοιο,
ὅν τε θεοὶ κατὰ δῶμα Διὸς τρομέουσιν ἱόντα,
καὶ οἳ τ' ἀναΐσσουσι ἐπὶ σχεδὸν ἐρχομένοιο
πάντες ἀφ' ἑδράων, ὅτε φαίδιμα τόξα τιταίνει

κ.λπ.

«Φαίδιμα τόξα» ακριβώς. Λάμποντα και ερατά και χαρμόσυνα.

Είναι αδύνατον να εσήμαινε το όνομα του μεγάλου Ελληνικού θεού τη φοβερή και τρομερή μόνον όψη του.

Βεβαίως ο Ιωνικός τύπος του ονόματός του διέκειτο ευχερώς προς την υπόνοια της δύναμης ολέθρου που θυμούμενος εξαπέλυε. Και ποιητές και λογογράφοι ενωρίς άρπαξαν την δυνατότητα προς ιδίαν σημαίνουσαν χρήσιν. Πρώτιστη αναφορά στην εκδοχή αυτή με δέος θεού τρομαγμένο, παθητικά και μεγαλόπρεπα εκφράζει ο Αλκμάν:

ἔχει μ' ἄχος, ὡς ὀλὴ δαῖμον

Αλκμάν Fr. 128 Calame = Fr. 116 Campbell

Τόδη και ο Αρχίλοχος παίζει με την αντιστοιχία του ονόματος του Απόλλωνος (στην κλητική μάλιστα, Άπολλον, ώστε η ομοιολεξία να είναι εκπρεπέστερη) και του «δόλλυμι», Fr. 30 Diehl:

*ἄναξ Ἀπολλον, καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους
σήμαινε καὶ σφεας δῆλν' ὥσπερ δόλλύεις.*

Το «σήμαινε» αναφέρεται στην σημάντορα, προφητική φωνή του θεού (cf. Ηράκλειτος DK22 B93: ὁ ἄναξ, οὗ τὸ μαντεῖόν ἐστι τὸ ἐν Δελφοῖς, οὔτε λέγει οὔτε κρύπτει ἀλλὰ σημαίνει), το δε “εξολώθρευε ὅπως και συνηθίζεις να εξολοθρεύεις” τους υπαίτιους κάθε ύβρεως υπερβασίες, απευθύνεται στη χαρακτηριστική καταστροφική τοξική του.

Την νεωτερική παρανόηση να θεωρηθεί το «παίξιμο» ως ετυμολογία επιστήμων διέπραξε ήδη ο Macrobius που αναφέρει το

απόσπασμα. *Saturnalia*, I, 17, 9 sqq.: alii cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα, exanimat enim et perimit animantes cum pestem inturperie caloris immittit, ut Euripides: ...item Archilochus [fragmentum citatum]. Ο Macrobius επιχειρηματολογεί με κάθε τρόπο και όλες τις λόγιες αναφορές περὶ του ότι Απόλλων είναι ο Ἡλιος. Μια ακόμη συνάφεια που αίρεται δυσαρμονίως εις μονοειδή ταυτότητα. Το απόσπασμα του Ευριπίδη που επικαλείται για τον ίδιο σκοπό είναι (Fr. 781.12 Nauck):

ὦ χρυσοφεγγὲς ἥλι', ὡς μ' ἀπώλεσας,
ὅθεν σ' Απόλλων' ἐμφανῶς κλήζει βροτός.

Το απόσπασμα αναφέρεται (από μνήμης ίσως) παρηλλαγμένο. Ο δεύτερος στίχος είναι ακατάλληλος για την αρχαία νοοτροπία. Στον μοναδικό κώδικα που περιέχει τμήματα του απωλεσθέντος έργου του Ευριπίδου «Φαέθων», το χωρίο έχει ως ακολούθως (Fr. 4.224-6, Fr. Jouan et H. Van Looy):

Ω καλιφεγγὲς Ἡλι' ὡς μ' ἀπώλεσας
καὶ τόνδ': Απόλλων δ' ἐν βροτοῖς ὁρθῶς καλῆ,
ὅστις τὰ σιγῶντ' ὄνόματ' οἶδε δαιμόνων.

Το «χρυσοφεγγές» στον Macrobius αποτελεί μάλλον ενθύμηση του Fr. 8 Jouan et van Looy, κατά το οποίο ο Ευριπίδης στον Φαέθωντα αποκάλεσε τον Ἡλιο «χρυσέα βῶλο».

Πιο σύνθετη υπονόηση της ολέθριας γωνίας του Απόλλωνα με αναφορά στη λεξιλογία του ονόματός του προσφέρει ο Αισχύλος στον Αγαμέμνονα. Η Κασσάνδρα φθάνει δούλη στο ανάκτορο του Αγαμέμνονα εποχούμενη του ἀρματός του, όπου φρικτά συμβάντα θα πέσουν στο κεφάλι του και το δικό της. Διαδραματίζεται ενώπιόν της η φοβερή στην βαρυνοήμονα συμβολική της σκηνή μεταξύ των βασιλικών συζύγων συναντώμενων μετά δεκαετή απουσία του νικητή της Τροίας, και εντέλει ο Αγαμέμνων εισέρχεται στα Ανάκτορα όπου τον περιμένουν οι Εριννύες

της Μοίρας του. Η Κασσάνδρα μπροστά στις πύλες του Μεγάρου και πρό του Άγυια Απόλλωνα ιδρυμένου παρ' αυταίς ανακράζει θρηνωδούσα επικαίως αλλά παρατόνον (δεν ταιριάζουν οδύνες και θρήνοι στον Απόλλωνα). 1079-1086:

Ἄπολλον Ἀπολλον
ἀγνιᾶτ' Ἀπόλλων ἐμός·
ἀπώλεσας γὰρ οὐ μόλις τὸ δεύτερον.

...

Ἄπολλον Ἀπολλον
ἀγνιᾶτ' Ἀπόλλων ἐμός·
ἄ ποτε ποτ' ἥγαγες με; πρὸς ποίαν στέγην;

Πυκνός ιστός νοημάτων συστρέφεται εδώ εις αριπρεπή συμφωνία. «Απόλλωνα με απώλεσες, Καταστροφέα μου». Ἀπολλον... Απόλλων... απώλεσας. [Το “Ἄπολλον ... ἀπώλεσας οὐ μόλις” απομιμείται ο Μένανδρος, *Περικειρομένη*, 440, “Ἄπολλον, δες καὶ νῦν ἀπόλωλα πα[ρ'] ὀλίγον]”]. – “Ἄπολλων ἐμός”, Δικέ μου Κατατροφέα και Δικέ μου Απόλλωνα, υπαινισσόμενον και τις ειδικές ερωτοπραξίες του κλεινού θεού με την μάντισσα. - Αγνιάτα, Απόλλωνα Αγυιέα, συ που ἄγεις, Οδηγέ και Αρχ-ηγέ. Συνομοίωση του «Αγνιέως» με το «άγω». Το νόημα αυτών των συνοικειώσεων το αποδίδουν ἀριστα τα αρχαία Σχόλια στον v. 1080, Ἀπόλλων ἐμός: δ' ἀπολλύων με. παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν. Οι συσχετισμοί, ποιητικοί και πεποιημένοι, δεν εννοούν πολύρροιζο ετυμολογικό αλλά πολύφαντο διακλάδωση εκ μιας φίλας.

Η φίλα επεφάνη. Απόλλων σημαίνει Προστατήρος και Σωτήρος και Δυναμωτήρος, Αγητής, Αγός, Αρχηγός, Συνοχεύς της Τάξης έσω και Αποτρόπαιος των κακών έξω. Ο κορμός της φίλας αυτής διακλαδώνεται όπως ποιητές (Αρχίλοχος, Αισχύλος, Ευριπίδης) και φιλόσοφοι (Πλάτων) και λόγιοι (Απολλόδωρος, Περὶ Θεῶν, Fr.Gr.Hist.

244 Fr. 95-99 Jacoby. Ο Απολλόδωρος είναι η πηγή του Macrobius) επεξηγούν κατακολουθούντες το θρησκευτικό βίωμα και σημαίνοντας την απαράμιλλη εκφαντορεία του.

[Και στον Macrobius (= Απολλόδωρος) θίγεται η πραγματική ρηματική ρίζα του ονόματος του θεού. *Saturnalia* I, 17, 14-5: nam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους Ἀπόλλωνα tamquam Ἀπέλλωνα cognominatum putant. quae sententia Latinae quoque nominis enuntiationi congruens fecit, ne huius dei nomen verteremus, ut Apolinem appellantem mala intellegas quam Athenienses Ἀλεξίκακον appellant. Και Κορνούτος, Θεολογία, (Ἐπιδρομὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Θεολογίαν παραδεδομένων), pp. 65.20-66.3: ...τὸν δ' Ἀπόλλωνα ὡς ἀπολύνονθ' ἡμᾶς τῶν νόσων ἢ ἀπελαύνοντα ἀφ' ἡμῶν αὐτὰς [ἢ ἀπολλύντα] ταύτης τετευχέναι τῆς προσηγορίας, καθ' ἓννοιαν καὶ Παιήων ἐκλήθη καὶ ιατρὸς ἔδοξεν εἶναι. τινὲς δὲ αὐτόθεν Ἀπόλλωνα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀπολλύναι φασὶν εἰρῆσθαι καὶ γὰρ τὸν ἀπολλύντα ταύτην τὴν διακόσμησιν τοῦτον εἶναι κτλ. Πηγή αμφοτέρων και του Macrobius και του Cornutus, είναι ο Απολλόδωρος 244 Fr. 95-99 Jacoby].

[Ο Ιωνικός τύπος «Απόλλων» μάλλον προέρχεται από την έκλειψη του ε στο σύνθετο από + ελλ- (από + εἴλλειν). Πρόκειται για ένα φαινόμενο που παρατηρείται π.χ. στο «δημιοργοῦ» (αντί δημιουργού = δημιο-εργού) στη Σάμο, Μαραθόντα (αντί Μαραθώντα = Μαραθόεντα) στις Ερυθρές, Λεωξός (αντί Λεωξώς = Λεωξόος) στην Olbia. Cf. A. Thumb, *Handbuch der Griechischen Dialekte*, §311 p. 349. Εξ ἄλλου, η αντιμετάθεση ε και ο χαρακτηρίζει ορισμένες διαλεκτικές τροπολογίες όπως Ορχομενός και Ερχομενός (Βοιωτικά), οβιολός και οβελός (Βοιωτικά), Κόρκυρα (τοπικό όνομα) και Κέρκυρα, Πυανεψιών και Πυανοψιών (Αττικά). Ομοίως λοιπόν, Απέλλων και Απόλλων. V. R. Kühner – Fr. Blass, *Ausfuehrliche Grammatik der Griechischen Sprache*, vol. I, §24 p. 118].

Ο Δωρικός θεός συνάντησε ή συνέστησε ένα θείο όνομα από την Ανατολία: το Χιττιτικό ar-pa-li-u-na-s, και σε ιερογλυφική γραφή Apulunas (J. Fontenrose, *Python, A Study of Delphic Myth and Its Origins*, p. 406; M. Bernal, *Black Athena*, vol. III, p. 455, παραπέμποντας στο H. Frisk, *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*). Μια αινιγματική γλώσσα του Ήσυχιου μας πληροφορεί, s.v. ἀππαλλάζειν: ἐκκλησιάζειν. Ίωνες. Το περίεργο ρήμα αντιστοιχεί προς τη Χιττιτική λέξη. Και η γλώσσα παραληλίζει επακριβώς την αντίστοιχη περί Δωριέων, s.v. ἀπελλάζειν: ἐκκλησιάζειν. Λάκωνες. Η ιερή συνέλευση του Δωρικού στρατού και του Ιωνικού λαού υπό την προστασία της θεότητας, οδηγεί στον Απέλλωνα και Αππάλλωνα (= ~ Appaliunas) αντιστοίχως.

Είναι δε αξιοσημείωτο ότι στο ΙωνικοΑιολικό έπος οι πλάγιες πτώσεις του ονόματος «Απόλλων» απαιτούν μακρόν Ą και άρα υπονοούν διπλασιασμό του π, για να γίνει θέσει μακρόν το φύσει βραχύ ā της πρόθεσης ἀπό-. Επί παραδείγματι στην αρχή του Α της Ιλιάδος, προφέρεται v. 14 Απόλλωνος, v. 21 Αππάλλωνα, v. 36 Αππάλλωνι. Μια εξαίρεση στον v. 75 μῆνιν Ἀπόλλωνος, υποδηλώνει ότι η ορθή και αρχική γραφή θα ήταν Απάλλωνος μῆνιν, δηλαδή πάλι Αππάλλωνος. Άλλα στον v. 43, η ονομαστική έχει το Α βραχύ: Φοῖβος Ἀπόλλων. (V. H. Usener, *Götternamen. Versuch einer Lehre von der Religiösen Begriffsbildung*, pp. 307-9). Όπως παρατηρεί ο Usener, η ονομαστική του ονόματος χρησιμοποιείται κανονικά στην τελευταία θέση του εξαμέτρου και συνάδει προς την περίληψη του ονόματος στην τυποποιημένη έκφραση «Φοίβος Απόλλων» (-υν/-).

Τα δεδομένα αυτά του Έπους είναι συμβατά με μια καταγωγή του ονόματος από την τετρασύλλαβη μορφή των πλαγίων πτώσεων, σε ακριβή αντιστοιχία προς το Appaliunas. Άλλα επίσης συνάδουν αντιστρόφως στην εισαγωγή του ονόματος στην Ανατολία από την Ιωνία υπό την επήρεια ύμνων και έπους, όπου για μετρικούς και ευφωνικούς λόγους το «Απόλλων» προεφέρετο με μήκυνση του αρχικού Ā.

Η πιθανότητα της πρώτης υπόθεσης (ότι το ομόχο όνομα του Απόλλωνος προϋπήρχε στην Μικρά Ασία) θα εθεμελιούτο αν οι Χιττιτικοί τύποι ήσαν προγενέστεροι της Δωρικής Καθόδου και του συνακόλουθου Ελληνικού αποικισμού των Δυτικών παραλίων της Μ. Ασίας. Άλλα αυτοί δεν φαίνεται να απαντούν κατά την δεύτερη χιλιετία π.Χ. (Cf. e. g. V. Haas, *Hethitische Berggötter und Hurritische Steindaemonen*). Ούτε είναι τεκμηριωμένο επαρκώς ότι οι εν λόγω τύποι είναι θεία ή θεοφόρα ονόματα. Ούτε είναι συνηρτημένο προς την Ιωνική θεία ονοματοθεσία το μερικό γεγονός ότι σε κάποιους αυτόχθονες πληθυσμούς της Νότιας Ιταλίας το όνομα του θεού εισήχθη με διπλό π. Π.χ. επιγραφή των Mamertini από τη Messana: (Ā)ππελουνη σακόρο (Mommsen, *Unteritalische Dialekte*, taf. XII p. 193 sqq.). Και οι Osci έλεγαν Appellum. (V. Usener, *op.cit.* p. 308). Αντιθέτως σημαντικό είναι ότι οι μορφές αυτές προυποθέτουν τον Δωρικό τύπο Απέλλων. Από το άλλο μέρος οι Ετρούσκοι, όπως ανέφερα, είχαν τον Θεσσαλικό τύπο. Μάλιστα η επιγραφή από την Μεσσήνη δείχνει μια σύγκραση του Δωρικού και του Θεσσαλικού τύπου, πράγμα που συναντάται και στην Θεσσαλία. Οι τροποποιήσεις αυτές αποτελούν φυσικές διαφοροποιήσεις κατά την υιοθέτηση ενός ξένου ονόματος από διάφορετικές διαλέκτους, ιδιώματα και γλώσσες.

[Οπότε και δεν χρειάζεται η υπόθεση του Usener (*op.cit.*, pp. 309-10) περί της παραγωγής του θείου ονόματος του Απόλλωνος ως: ἀπ(ο)+πέλλων, ἀπ(ο)πέλλος, με τη ρίζα πέλειν, πέλεσθαι (υπάρχειν) και έκθλιψη του ο της προθέσεως, αντιστοιχία δε της ρίζας προς το λατινικό

pellere, cf. di depellentes [Persius 5, 167] καὶ τη θεά Pellonia [Arnobius, 4, 4: pellendorum hostium dea potens Pellonia est]. Η ερμηνεία στηρίζεται σε ένα σημείο, τη μήκυνση του Ἀ. Αλλά αυτό είναι φαινόμενο της τεχνικής γλώσσας του Ομηρικού Έπους, Ιωνικό το πολύ, και με αναφορά ίσως στη θρησκευτικότητα της Ανατολίας. Δεν αφορά στη Δωρική ουσία του Απόλλωνα. Η δε παρείσδυση του πέλειν είναι παντελώς βεβιασμένη].

Ο Απόλλων των Δωριέων συνάντησε στον Πελασγικό και Αχαϊκό χώρο, και επίσης ιδίως όταν μετηνέχθη στην παραλία της Μ. Ασίας, έναν Νεαρώδη θεό, τον Υιό του Πατρός, τον Υιό της Μητρός ή τον Υιό αμφοτέρων (στην πλήρη και τελεία Τριάδα της Γέννησης). Το νέο Δωρικό βίωμα του Ελληνισμού δεν εδανείσθη από τον χώρο του προηγούμενο θεό, αλλά επέβαλλε τον δικό του. Επί του τάφου του Υακίνθου ίσταται ο κολοσσικός Αμυκλαίος Απόλλων.

Ο νεαρώδης της χθονιότητας είναι ο Δαίμων του Ενιαυτού, το πνεύμα της περιοδικότητας, η εγγύηση της παραγωγικής γενεσιονοργίας από την δυναμερή γονιμότητα της χθονιότητας, ο θνήσκων και ιδού ανέστη, ο υπνώττων και εγρηγορώς, ο κατακεκλιμένος εν αεργίᾳ και σφύζων εν οργασμῷ.

Πάνω από την φρικτή δύναμη της χθονιότητας, αγόμενη εις Τάξη με το περιοδικώς εκχυνόμενο αίμα του Μεγάλου Νεαρώδους του Έαρος, -

και πάνω από την φοβερή ισχύ του Κυρίου των Δυνάμεων του οποίου η βουλή είναι ο μόνος Νόμος της ύπαρξης -

υψώθηκε η ανυπέρβλητη κραταιά επιβολή του Κάλλους, εναρμονίζουσα την ύπαρξη εις «Κόσμο» δια του Έρωτος.

Δυνατώτερος από την Ανάγκη της περιόδου, δυνατώτερος από την συνουσία της γέννησης και από την συνουσία του θανάτου, δυνατώτερος από την βούληση του απόλυτου Κυρίου, δημιουργού και

δεσπότη των πάντων, επεφάνη ο Έρως του Καλού, ο Απολλώνιος Έρως, ο έρως όχι της γένεσης στην διάρκεια του χρόνου αλλά του «τέλους» στην αιωνιότητα.

Διότι το Κάλλος είναι ορατή η Αιωνιότητα, αισθητό το απόλυτο Είναι στην τελειότητα του Φαίνεσθαι. Το Κάλλος είναι η άκτιστη ενέργεια του Θεού που συνιστά τον Κόσμο ως απο-κάλυψη της κρυφιότητάς του, ως φανέρωση της υπερουσιότητάς του.

Γιατί το κάλλος είναι τελειότητα και από το τέλειο δεν λείπει τίποτα. Ο χρόνος ακυρώνεται με κάθε επί-δειξη κάλλους και η πύλη της αιωνιότητας ανοίγει στον ανθό της ύπαρξης.

Όπως ο χρόνος κυκλούται εις διασώζουσα περίοδο από το άνοιγμα του έαρος, και όχι από την μύχια κύηση του χειμώνα, ούτε από την κάρπωση του θέρους, ούτε από την κρύψη του μετοπώρου, -

όπως η
πραγματικότητα του γίγνεσθαι δια-τάσσεται εις «Κόσμο» όχι από την χθόνια ρίζα της ύπαρξης, όχι από τον παντοδύναμο ουράνιο καρπό της, ούτε από τον οργώντα εγειρόμενο βλαστό της, αλλά από το άνθος της, υπέρτατο «τέλος» της και ανυπόθετη αρχή της -

έτσι και ο
ανθρώπινος βίος αίρεται υπέρ τον πόντο των μεριμνών του χρόνου και επέκεινα της αγωνίας του θανάτου, μέσα από και άνωθεν του πάθους της ύπαρξης, εις τελεσφόρο Εορτή της ζωής δια του Σωτηρίου του Κάλλους.

Στην «ώρα» της ακμής της έγχρονης ύπαρξης, στο νεαρώδες έαρ της πρώτης ήβης, επιφαίνεται ο μέγας Άναξ, ο Πρωθήβης του «Τέλους» (πέρα από τον οποίο δεν έχει νόημα τίποτα και δεν υφίσταται τίποτα):

ἀνέρι εἰδόμενος αἰζηῷ τε κρατερῷ τε
πρωθήβῃ, χαίτης εἰλυμένος εὐρέας ὥμους

Ομηρικός Ύμνος εις Απόλλωνα, vv. 449-450

Στην οντολογική θεωρία της πραγματικότητας ως «Κόσμου» αντιστοιχεί και εναρμονίζεται η υπαρξιακή βιοθεωρία της ζωής ως Εορτής. «Κόσμος» κάλλους και Εορτή κάλλους είναι αποκαλύψεις του

Απόλυτου, φανερώσεις του Είναι, τελεολογικοί εγχρονισμοί της Αιωνιότητας. Αυτή είναι η ουσία της Σπάρτης και ο άξων του Ελληνικού θαύματος.

Γίνε άγαλμα του Απόλλωνος (= εφ' ω αγάλλεται ο θεός). Αυτή είναι η θυσία που ζητεί ο νέος θεός.

Χορός και αθλητικός αγών και μάχη είναι το ίδιο πράγμα: επί-δειξη Μορφής εν τελειότητι.

Η κοσμική εορτή είναι ένα παιχνίδι όλο νόημα, η σοβαρά παιδιά. Παίγνιο όχι συμβατικών κανόνων αλλα υπεραναβλύζουσας ενέργειας από την ακμή της ύπαρξης στην εφηβεία του όντος.

(Ο αιώνιος είναι)

παις παιζων πεσσεύων – παιδὸς ἡ βασιλείη

(Ηράκλειτος B52 DK22)

παις ο Άναξ, πρωθήβης του Κάλλους.

Το καινόν μυστήριον απεκαλύφθη: αιωνιότητα – τελειότητα – κάλλος – νεότητα – εορτή – παιχνίδι.

Και εγένετο φως.

Χρόνε που το κεντρό σου;

Ο μέγας θεός της Ιερής Δωρικής Ομάδας ήταν το άνθος του κάλλους της ύπαρξης. Το Κάλλος είναι ο Δυναμερός Συνοχεύς του Ελληνισμού. Ο Απόλλων η ουσία, το «τέλος» και η μοίρα του.

Την θρησκειολογία, μεταφυσική και μετασυμβολική της κυριαρχίας αυτής του κοσμικού Ανθού αναζητούμε «αναδιζήμενοι» εαυτούς, Ήρακλείτεια αποκρινόμενοι στην Δελφική επιταγή του Γνώθι σαυτόν.

«Αλλά εδώ [στα γλυπτά του ναού του Διός στην Ολυμπία] υπάρχει κάτι περισσότερο: το πυργούμενο κορμί και η διάφωτη κεφαλή του Απόλλωνα [στο δυτικό αέτωμα]. Είναι ένα σημείο τροπής, όχι μόνο για εκείνη την εποχή. Όποιος τον έχει δει, για αυτόν δεν υπάρχει επιστροφή»*

... ὡς ἄνα: κύριον ὃς πάντων τέλος
 οἰσθα καὶ πάσας κελεύθους·
 δόσσα τε χθῶν ἥρινὰ φύλλ' ἀναπέμπει, χώπόσαι
 ἐν θαλάσσᾳ καὶ ποταμοῖς ψάμαθοι
 κύμασιν ριπαῖς τ' ἀνέμων κλονέονται χῶ τι μέλλει, χώποθεν
 ἔσσεται, εὖ καθορᾶς.

Πίνδαρος, *Πνυθιονίκαι*, IX 45-51

[ω Ανακτα, το κυρίαρχο τέλος των πάντων
 που γνωρίζεις και όλες τις οδούς·
 και όσα η γη βγάζει εαρινά φύλλα, και πόσοι
 σε θάλασσα και ποταμούς κόκκοι ἀμμου
 από τα κύματα και τις ριπές των ανέμων περιδινούνται· κι ότι
 μέλλει να γίνει κι από πού
 θα γίνει καθάρια βλέπεις]

- E. Buschor, *Die Skulpturen des Zeustempels zu Olympia*, 1924, p. 27